

Vilniaus universiteto
KOMUNIKACIJOS FAKULTETO
Informacijos ir komunikacijos katedra

IEVA JUODVALKYTĖ

Tarptautinės komunikacijos magistro studijų programos studentė

Islamofobijos reiškinys žiniasklaidoje: Jungtinės Karalystės ir Lietuvos atvejai

MAGISTRO DARBAS

Vadovas: doc. dr. B.Grebliauskienė

Vilnius, 2010

Magistro darbo lydraštis

Pildo magistro baigiamojo darbo autorius

_____ Ieva Juodvalkytė _____

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

Islamofobijos reiškinytis žiniasklaidoje: Jungtinės Karalystės ir Lietuvos atvejai _____

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

The phenomenon of Islamophobia in mass media: cases of the United Kingdom and Lithuania

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro/ magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.

_____ (magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.

_____ (magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas

Magistro baigiamąjį darbą ginti _____
(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

_____ (data)

_____ (magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)

Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja

Magistro baigiamasis darbas įregistruotas

_____ (instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)

_____ (data)

_____ (instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)

Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas

Recenzentu skiriu _____
(recenzento vardas, pavardė)

_____ (data)

_____ (instituto/ katedros vadovo parašas)

Pildo recenzentas

Darbą recenzuoti gavau. _____
(data) (recenzento parašas)

REFERATO LAPAS

Juodvalkytė, Ieva

Ju 01

Islamofobijos reiškiny s žiniasklaidoje: Jungtinės Karalystės ir Lietuvos atvejai: magistro darbas/Ieva Juodvalkytė; mokslinis vadovas- Beata Grebliauskienė;Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas.Informacijos ir komunikacijos katedra. –Vilnius, 2010. –58,[1] lap. – Mašinr. – Santr.angl. –Bibliogr.:lap. 50 (72 pavad.).

29+070(474.5)(410)

Reikšminiai žodžiai: islamofobija, žiniasklaidos diskursas, žiniasklaidos darbotvarkė, orientalizmas, ksenofobija,musulmonų bendruomenė, terorizmas, stereotipai,Jungtinės Karalystės visuomenė, Lietuvos visuomenė, karikatūros.

Šiame darbe nagrinėjamas islamofobijos fenomeno atsiradimas ir vystymasis Vakarų Europos plotmėje. Darbe bendrai susipažįstama su rasizmo bei ksenofobijos veiksniais, kurie turėjo didelę įtaką vystantis islamofobijos reiškiniui. Šiame darbe yra atskleidžiama, kad toks reiškiny s neatsirado po teroristinių išpuolių 2001 metų rugsėjo vienuoliktąją bei išpuolių Londone 2005 metais. Islamofobija vystėsi pamažu- atsiradusi kaip orientalizmas, vėliau besivystanti su naftos krize bei Saudo Arabijos politika 1973-1974 metais, su Irano revoliucija 1979 metais. Ji pamažu pasiekė ir mūsų laikus. Islamofobijos reiškiny s šiuo metu siejamas su terorizmu, kovotojais-mirtininkais, karikatūromis.

Pagrindinis darbo tikslas išnagrinėti konkrečias islamofobijos apraiškas Lietuvos žiniasklaidoje bei palyginti jas su jau išnagrinėtu Jungtinės Karalystės atveju.Kadangi šios valstybės labai skiriasi savo istorine patirtimi, savo demokratijos istorija bei spauda, jas lyginti yra ganėtinai sudėtinga, Jungtinės Karalystės atvejis šiuo atveju tampa tarsi atspirties tašku nagrinėjant Lietuvos atvejį. Kadangi islamofobijos teorija buvo pritaikyta būtent Jungtinės Karalystės atveju, tai daugiau šios šalies patirtis, būtent ši šalis buvos pasirinkta kaip modelis, įvertinant ar islamofobijos reiškiniai veikia Lietuvos žiniasklaidoje. Darbo tikslas- islamofobijos teoriją pritaikyti Lietuvos atveju, o galbūt patvirtinti, jog Lietuvos atvejis yra išskirtinis.

TURINYS:

Įvadas.....	6
1. Islamofobijos pradžia- orientalizmas	10
1.1. Kryžiuočiai bei islamo sklidimas	12
1.2. Imperializmas, hegemonija ir kolonializmas	13
1.3. Naftos veiksnys ir terorizmas.....	14
2. Islamofobija.....	14
2.1. Islamofobija ir rasizmas	14
2.2. Islamofobijos sąvoka.....	15
2.3. Islamofobija kaip skirtumai ir išskyrimas	17
2.4. Islamofobija kaip prietarai ir stereotipai.....	18
2.5. Islamofobija kaip “vidurio kelias”	21
3. Žiniasklaidos darbotvarkės nustatymo terija.....	22
4. Bažnyčios –valstybės teorija.....	23
5. Islamofobijos reiškiniai Lietuvos žiniasklaidoje: musulmonų bendruomenės vertinimas nacionalinėje spaudoje.....	25
5.1. Musulmonų bendruomenė ir vidaus bei užsienio politika.....	27
5.2. Musulmonai ir islamiško ekstremizmo bei terorizmo problematika.....	29
5.3. Musulmonų bendruomenė Lietuvoje- religinės praktikos ir vietinių bei atvykusių musulmonų bendruomenių santykiai.....	33
5.4. Musulmonų bendruomenė užsienyje- religinės praktikos, musulmonų ir vietinių gyventojų santykiai.....	34
6. Islamofobijos reiškiniai Jungtinės Karalystės žiniasklaidoje.....	39
6.1. Bendruomenės dalyvavimas vidaus ir užsienio politikoje.....	40
6.2. Jungtinės Karalystės musulmonų bendruomenė, islamiškas ekstremizmas ir terorizmas.....	43
6.3. Musulmonų bendruomenė ir Jungtinės Karalystės visuomenė.....	46
Išvados.....	50
Santrauka anglų kalba	53
Bibliografinių nuorodų sąrašas.....	56

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ES- Europos Sąjunga

JAV- Jungtinės Amerikos Valstijos

J.K.-Jungtinė Karalystė

MCB- Muslim Council of Britain (Britanijos musulmonų Taryba)

9/11- 2001 metų rugsėjo 11 d. teroristiniai išpuoliai Jungtinėse Amerikos Valstijose

U.K. – United Kingdom

IVADAS

Magistro darbas “ *Islamofobijos reiškinyje žiniasklaidoje: Jungtinės Karalystės ir Lietuvos atvejai*” yra pasirinktas kaip tęstinis bakalaurnio darbo tyrimas. Jungtinės Karalystės žiniasklaida atspindinti konservatoriškas tradicijas, tačiau garsėjanti liberalumu, yra priešpastatoma Lietuvos žiniasklaidos tyrimui. Galima teigti, jog šių šalių žiniasklaidą yra ganėtinai sudėtinga lyginti, kadangi šalių istorinė patirtis, valdymo sistema, žiniasklaidos tradicija –yra labai skirtingos. Visgi Jungtinės Karalystės konservatizmas bei paveldėtos orientalizmo tradicijos gali būti sulyginamos su Lietuvos atveju, kadangi Lietuvos visuomenė yra laikoma netolerantiška kitokiems bei besiremianti įvairiomis fobijomis. Žiniasklaidos tyrime ir bus bandoma atskleisti kiek Lietuvos atveju pasireiškia islamofobijos veiksniai bei žiniasklaidos mitų kūrimo teorija. Ar tyrimas atliktas apie musulmonų bendruomenės įvaizdžio kitimą Jungtinės Karalystės žiniasklaidoje gali tapti atspirtimi nagrinėti Lietuvos žiniasklaidos poziciją. Kaip ir buvo minėta nebus stengiamasi šių šalių sulyginti, tačiau remiantis pasirinktomis teorijomis bei jau išnagrinėtais pavyzdžiais, atskleisti Lietuvos žiniasklaidoje vyraujančią braižą.

Lietuvos žiniasklaidos tyrimas pradėtas norint išnagrinėti islamofobijos reiškinių vystymąsi nuo lemtingųjų 2001 metų rugsėjo vienuoliktosios dienos įvykių Jungtinėse Amerikos Valstijose bei todėl, jog įvaizdžio problema yra labai svarbi Lietuvoje gyvenantiems vietiniams musulmonams bei atvykėliams musulmonams iš kitų šalių. Kita svarbi priežastis dėl kurios pasirinkau žiniasklaidoje plėtojamus teiginius apie bendruomenę- kaip nagrinėjimo objektą, galėtų būti ta, jog tokio pobūdžio darbų Lietuvos mokslinėje terpėje dar nebuvo. Islamofobijos nuostatų apie musulmonų bendruomenę nagrinėjimas Lietuvos žiniasklaidoje, galėtų tapti svarbiu startu tolimesniems įvairaus pobūdžio tiriamiesiems darbams apie musulmonus ir islamo religiją, kadangi šių temų aktualumas yra svarbus ne tik senbuvėms Vakarų Europos šalims, bet ir naujai priimtoms dalyvėms.

Šio **mokslo tiriamojo darbo objektas**-tai *islamofobijos reiškinių nuostatų tyrimas Lietuvos žiniasklaidoje* bei lyginimas su Jungtinės Karalystės atveju, pabrėžiant krikščioniškos religijos bei konservatyvių nuostatų reikšmę Lietuvos valstybės gyvenime bei vietinių musulmonų bendruomenių (totorių, karaimų) įtaką formuojant žiniasklaidos nuostatas apie šią bendruomenę.

Darbo **teorinis pagrindas** tai labai plačiai analizuojama islamofobijos teorija, kuri musulmonų bendruomenę vaizduoja kaip grėsmę visai Europai bei vakarietišakai civilizacijai. Taip pat remsiuosi žiniasklaidos darbotvarkės teorija, pabrėždama, jog įvairios religinės bei etninės mažumų bendruomenės, kurios gyvena Lietuvoje yra vertinamos tolerantiškai, jas pristatant kaip valstybės dalį, o galbūt ir asimiliuojant, tačiau šiuolaikinė masinė spauda siekdama išlaikyti gerus skaitytojų reitingus, stengiasi pavaizduoti įvairius reiškinius dramatiškame fone. Islamofobijos apraiškos,

rasizmo intensyvėjimas, džihadas¹, kuris vis dažniau įvardijamas kaip Europos arba Vakarų darinys yra dažnai Europos spaudoje pastebimi motyvai, tačiau tikėtina jog Lietuvos žiniasklaida yra įtakojama globalizacijos procesų, todėl pristato įvaizdį, kuris yra suformuotą bendrai.

Šiuo darbu **siekama** parodyti - kiek nuostatos apie musulmonų bendruomenę Lietuvos žiniasklaidoje po 2001m. rugsėjo 11 dienos išpuolių yra įtakojamos globalizacijos procesų bei islamofobijos teorinio pagrindo, ir kiek jos būdingos tik Lietuvai. Kiek nuostatos yra panašios Jungtinės Karalystės bei Lietuvos spaudoje.

Magistro darbe bus stengiamasi patvirtinti arba paneigti **hipotezę**- jog islamofobijos reiškinio nuostatų eskalavimas Lietuvos žiniasklaidoje nepablogėjo po teroristinių išpuolių Vakaruose lyginant su Jungtinės Karalystės atveju.

Mokslo darbe remiamasi diskurso analizės metodu, konkrečiau-**kokybinės turinio analizės metodu**, nagrinėjant vieną didžiausių Lietuvos dienraščių – “Lietuvos rytą” bei “Respubliką” taip pat mažiau komercinio pobūdžio laikraščius- “Atgimimas” ir daugiau religinės pakraipos žinių tinklapį – “Bernardinai”. Anot Audronės Telešienės, lingvistiniuose diskurso apibrėžimuose diskurso pagrindiniu elementu esti kalba arba šneka, socialiniuose moksluose – tai socialinio veiksmo, interakcijos samprata bei ją kuriantys ir perduodantys ir interpretuojantys veikėjai². Socialiniai veikėjai čia gali pateikti savo idėjas, vertybes bei požiūrius, todėl galima analizuoti įvairius turinius- mano darbo atveju- islamofobijos. Naudojant diskurso analizę yra išskiriami elementai- tai diskurso objektas (tema); turinys (objektą aprašantys ir vertinantys teiginiai) bei dalyviai ir kontekstas. Šiame darbe bus tiriama diskurso objekto ir dalyvių analizė.

Kritiškosios diskurso analizės pirminis interesas- tai didesnės socialinės problemos, šiuo atveju, tai islamofobijos apraiškos bei teiginiai žiniasklaidoje³. Taikydama diskurso analizę savo darbe bandysiu atskleisti žiniasklaidoje esančius prietarus ar stereotipus apie musulmonų bendruomenę.

Pasirinkus vienodą skaičių straipsnių, ketinu remtis kokybiniu tyrimu, kuris leis atskleisti įvaizdžio kitimą daug platesniu mastu. **Antrinių dokumentų analizės metodas** yra naudojamas pateikiant teorijų pagrindus, tyrimų, kitų šaltinių duomenis. Diskurso analizė bus atliekama pasitelkus tiek lingvistinę aprašomąją tradiciją, tiek ir funkcionalistinę- kokybinę turinio analizę.

Atliekant tyrimą bus remiamasi jau suformuluotais islamofobijos bruožais, juos paneigiant arba patvirtinant. Kadangi tyrimas atliekamas bandant iširti tam tikras vertybes bei reiškinio nuostatas, todėl renkantis tyrimo vienetus bus analizuojama ne tik atskiri žodžiai, temos, antraštės ar

---

¹ Džihad- 1) taiki kova, stengiantis įveikti savo trūkumus, tampant tikru dievobaimingu musulmonu; 2) fizinė kova, nukreipta į išorę (ekstravertiška), prieš tuos, kurie priešinasi islamo principams ir dogmoms.

² Telešienė, Audronė. Kritiškosios diskurso analizės metodologinio principo taikymas sociologiniuose tyrimuose. Filosofija. Sociologija. Nr. 2. 2005, 1-6 p.

³ Teun A van Dijk. Critical discourse analysis. Second draft, January. 1998. [žiūrėta 2010, 05, 6d.]

<<http://www.hum.uva.nl/~teun./cda.htm>>

personažai kaip kiekybinėje turinio analizėje, bet ir visas tekstas kaip visuma. Šiuo būdu yra lengviau atskleisti latentinį teksto turinį. Duomenys skirtingai nuo kiekybinės turinio analizės nebus suvedami į kiekybinę skaičių išraišką. Tyrime atliekama teksto bei jo dalių analizavimas, tačiau neapsiribojama vien tik vidine teksto analizė, ne mažiau svarbiu tampa teksto istorinio-socialinio konteksto analizė, t.y, kokiomis sąlygomis atsirado pats tekstas bei kaip autoriaus kompetencijos.

Darbo plano pristatymas yra įgyvendinamas tam tikrų **uždavinių** pagalba, kuriuos ketinu trumpai išdėstyti magistro darbo įvade:

- Pirmojoje darbo dalyje ketinu trumpai aptarti teorines prielaidas, kuriomis bus remiamasi magistro darbe bei islamofobijos reiškinio kaip orientalizmo istorinę raidą. Teorinė dalis remiasi islamofobijos teorijos akcentavimu, kuri pasireiškia tam tikrais aspektais- tai ir prievarta, išskyrimu, prietarais, diskriminacija ir kurią jau naudojavau savo bakalauro darbe tirdama Jungtinės Karalystės žiniasklaidą. Tačiau šiuo atveju islamofobijos aspektai yra išnagrinėti daug detaliau, kiekvieną aspektą pateikiant smulkesniame kontekste. Islamofobijos teorijos reiškiniai bei žiniasklaidos diskursas yra analizuojamas pasirinkus tyrėjų iškelta karikatūrų ir islamofobijos pavyzdį. Islamofobija pasireiškia ir vaizduojamajame mene, tačiau tie patys islamofobijos principai yra pritaikomi analizuojant Lietuvos žiniasklaidos atvejį. Taip pat bus atkreiptas dėmesys į valstybės-religijos teoriją, kuria ketinama remtis nagrinėjant išskirtinį religijos statusą ganėtinai konservatoriškoje Lietuvoje. Šiuo atveju ketinu remtis J.S.Fetzerio ir J.CH. Soperio teorijomis dėl musulmonų religinių praktikų įgyvendinimo daugiausia musulmonų turinčiose Europos valstybėse-Prancūzijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje.

Žiniasklaidos darbotvarkės nustatymo teorija šio tyrimo atveju yra daugiau antrinis dalykas, tačiau aš atsisakiau multikultūralizmo teorijos, kurią buvau pasirinkusi kaip atsvarą islamofobijos teorijai, norėdama pabrėžti demokratišką žiniasklaidos diskursą. Šiame darbe aš ketinu pasirinkti kitą poziciją pabrėždama, jog tam tikro reiškinio buvimas ar nebuvimas yra nulemtas iš anksto nustatytos darbotvarkės, siekiant prisitaikyti prie skaitytojo bei leidinio pirkėjo.

- Antrojoje darbo dalyje ketinu apžvelgti įvairias sąvokas, susijusias su šia bendruomene, bei Lietuvos žiniasklaidos specifiškumus, įvaizdžio problematiką apie musulmonų bendruomenę Lietuvos žiniasklaidoje. Nors ne vienas gyventojas sutiktų, jog šiai temai dėmesio Lietuvos spaudoje vis dar skiriama ganėtinai mažai, tačiau negalima teigti, jog informacijos apie musulmonų bendruomenę apskritai nėra. Ji yra, tačiau kitokio pobūdžio-Lietuvoje daug dėmesio skiriama musulmoniškoms tautoms iš buvusios Sovietų Sąjungos, vietiniams musulmonams, kurie neretai yra siejami su etniškumu, ne tik islamo religija. Svarbu ir tai, jog Lietuvoje yra mažas musulmonų skaičius, todėl jie neturi didelės įtakos bei svorio visuomeniniame gyvenime. Dauguma jų asimiliavosi ir tapo bendra Lietuvos gyventojų visuma. Visgi skirtingų žiniasklaidos laikotarpių tyrimas rodo, jog galbūt situacija yra linkusi keistis.

Nagrinėjant islamofobijos reiškinių problematiką bus labiau atsižvelgta į tam tikrus nagrinėjimo aspektus-

1. Bendruomenė ir vidaus bei užsienio politika., kai vienodai svarbiomis tampa ir vietinės politikos problemos, čečėnų klausimas, Artimųjų Rytų politikos gairės ir kiti svarbūs aspektai.
2. Musulmonai - religijos bei ekstremizmo ir terorizmo sąsajos. Islamiškas radikalizmas yra siejamas su terorizmo įsigalėjimu bei fenomenu. Ir nors ši problema nėra labai aktuali tarp Lietuvos musulmonų bendruomenės, tačiau “džihado” konstravimas Europoje yra labai paplitęs reiškinys, kuris tampa pakankamu pretekstu tapatinti musulmonų bei terorizmo veiksnius.
3. Musulmonų bendruomenė Lietuvoje bei užsienyje - tai musulmonų ir ne musulmonų santykių nagrinėjimas, religinių praktikų atlikimas. Kaip dažnai yra akcentuojama - jog religija ir politika islame yra susiję dalykai, o tokios nuostatos tampa nesupratimų bei konfliktų atsiradimo priežastimi.

• Trečiojoje darbo dalyje ketinu apžvelgti tyrinėtą Jungtinės Karalystės spaudą po teroristinių išpuolių 2001 bei 2005 metais bei islamofobijos reiškinius atsispindėjusius šiame diskurse. Jungtinės Karalystės žiniasklaidos atvejis tikrai skiriasi nuo Lietuvos, tačiau pasirinkus tuos pačius islamofobijos aspektus, bus bandoma parodyti kiek žiniasklaida gali turėti įtakos kurdama tam tikrus mitus ar įvaizdžius ir ar islamofobijos teorija gali būti pritaikoma kitos šalies žiniasklaidoje.

Darbo išvadose įvertinama kiek teorinė dalis, nagrinėjanti islamofobijos aspektus bei religijos-valstybės teoriją ir empirinė dalis atitiko viena kitą, ir paneigti arba patvirtinti hipotezę, jog islamofobijos reiškinių nuostatų eskalavimas Lietuvos žiniasklaidoje pablogėjo po teroristinių išpuolių Vakaruose lyginant su Jungtinės Karalystės atveju bei kiek Lietuvos atvejis yra unikalus.

Keturi islamofobijos aspektai, pristatyti kaip teorinės dalies pagrindas, per suformuluotas darbo temas, leis tiksliau nusakyti, kiek Lietuvos žiniasklaidos diskursas po 2001 metų išpuolių yra veikiamas neigiamų pasaulinių tendencijų, ir kiek jis yra unikalus. Galimos išvados, jog žiniasklaidos diskursas Lietuvoje yra apskritai kitokio pobūdžio, veikiamas vietinių religinių bei etninių veiksnių, kadangi konservatyvios pažiūros bei religijos svarba visuomenėje suteikia kitokią atspalvį.

Po teroristinių išpuolių Vakaruose- Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėje Karalystėje, Ispanijoje bei Rusijos Federacijoje mokslininkai bei įvairūs analitikai ėmė intensyviai nagrinėti Vakarų visuomenių-ypač Europos šalių netoleranciją bei priešišumą musulmonų bendruomenėms. Atrodytų, jog nepakantumas bei priešų kūrimo reiškiniai visuomenėse bei šių valstybių politikoje suklestėjo po ekstremistinių išpuolių. Tačiau išnagrinėjus pačios islamofobijos fenomeną paaiškėjo, jog tai tebuvo senos “tradicijos” tęsė. Jungtinės Karalystės žiniasklaidos tyrimas patvirtino jog

teroristiniai išpuoliai tebuvo stiprinamasis veiksnys islamofobijos vystymosi etapuose, tiriant įvaizdžio kitimą apie musulmonų bendruomenę. Pats reiškinytis yra daugialypis, turintis daugybę apraiškų, kurios vystėsi jau nuo viduramžių atsiradus judaizmo, katalikybės bei islamo monoteistinėms religijoms ir prasidėjus konfliktams dėl galios Europoje bei Artimuosiuose Rytuose. Nagrinėjant islamofobijos apraiškas apie musulmonų bendruomenę Lietuvos žiniasklaidoje bus stengiamasi išnagrinėti bei išsamiai pavaizduoti koks yra Lietuvos medijos turinys- kiek jame atsispindi islamofobijos aspektai, o gal ji yra daugiau tolerantiška šiai bendruomenei. Ar palyginus su Jungtinės Karalystės atveju, Lietuvos žiniasklaidoje apskritai yra formuojama kažkokia tai nuomonė apie šią bendruomenę, o gal tai daugiau užsienio agentūrų suformuotos politikos atspindys. Galbūt Lietuvos žiniasklaida šiuo atveju atsiduria periferijos pozicijoje, kurios diskurse musulmonų bendruomenė aprašomai retai, daugiau epizodiškai.

1. ISLAMOFBIJOS PRADŽIA – ORIENTALIZMAS

Vakarietiškoji Europa yra vertinama kaip liberaliosios demokratijos atstovė, pasižyminti tolerantiškumu įvairiausioms kultūroms, multikultūralizmo šalininkė, tačiau viena iš jos religinių mažumų (beje, sparčiai auganti bendruomenė)- musulmonai, yra vertinami kontroversiškai. Po teroristinių išpuolių Vakaruose, ši bendruomenė yra vertinama kaip labai homogeniška, ir tam tikri veiksmai (daugiausia neigiamo ar net kriminalinio pobūdžio) įvykdyti vieno žmogaus, yra priskiriami visai bendruomenei. Labai svarbus įvykis pademonstravęs kiek gąjį ir išsiplėtojusi yra islamofobijos problema- tai pranašo Muchamedo karikatūros (galvos apdangalas vaizduojantis bomba) išspausdintos 2005 metų rugsėjo mėnesį Danijos dienraštyje. Karikatūrų atvejis, tai tik vienas iš pavyzdžių kaip visuomenė pateikia ir suvokia šalia savęs gyvenančią musulmonų bendruomenę. Vakarų visuomenė pati pradėjusi žaisti šį žaidimą, kuri musulmonų bendruomenė turėjo priimti sukūrė skirtumą tarp “mūsų” ir “jų”. Pasirodžius karikatūroms bei musulmonų bendruomenėse kylant nepasitenkinimui, Vakarai sugebėjo pabrėžti tik netaikias musulmonų demonstracijas, bendruomenės agresyvumą bei netoleranciją, nors pastarųjų buvo žymiai mažiau negu taikios reakcijos. Svarbu paminėti ir tai, jog tas pats danų dienraštis atsisakė publikuoti karikatūras pašiepiančias Jėzaus prisikėlimą, nes redaktorius suvokė, jog tai gali sukelti neigiamą reakciją tarp krikščionių.

Darbe taip pat norima atskleisti, jog islamofobijos reiškinytis daugeliui vakariečių nėra susijęs su asmeniniais patyrimais, nors musulmonų bendruomenė yra auganti Vakarų Europoje bei Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šis fenomenas yra daugiau susijęs su bendrąja kultūra, kuri yra perimama su papročiais, kultūra, savo religija. Tai tarsi reiškinytis ar fenomenas perduodamas iš kartos į kartą. Įdomus faktas, jog dauguma vakariečių paprašyti įvardyti valstybes, kuriose gyvena daugiausia musulmonų, nurodydavo Artimųjų Rytų valstybes. Tuo tarpu daugiausia musulmonų gyvena

Indonezijoje, Pakistane, Indijoje bei Bangladeše. Islamofobija yra sudėtingas bei daugialypis reiškinys, kuris vystėsi dar nuo Viduramžių laikų ir giliai įsišaknijo mūsų kultūroje.

Anot mokslininkų Peter Gottschalk ir Gabriel Greenberg, įdomus faktas iškyla nagrinėjant musulmonų bendruomenę- vakariečių nuomone islamas yra siejamas su Vidurio Rytai, musulmonai vyrai yra siejami su prievarta, o moterys su priespauda⁴. Tokį įvaizdį lėmė istorinė patirtis, kuomet krikščioniška Europa konfrontavo ir kovojo su Viduriniais Rytai dėl ekonominių, politinių bei religinių priežasčių. Toks tariamų priešų konstravimas lėmė tolimesnį šios bendruomenės vaizdavimą bei orientalizavimą.

Pačio orientalizmo sąvoka atsirado mokslininkui Edward W. Said`ui parašius tokio pačio pavadinimo kūrinį, kuriame yra gvildenamos klaidingos prielaidos, kuriomis grindžiamas Vakarų požiūris į Rytus, Vakarų kultūros ilgai puoselėta egzotiškų bei romantizuotų Azijos ir Vidurio Rytų vaizdinių tradicija, kuri pateisino Amerikos bei Europos rasizmą, kolonijines bei imperines ambicijas. Svetimų kultūrų reprezentacija pasirodo labai paprastai gali būti siejama su politika bei galia, jas lengvai galima pasitelkti manipuliacijai ir saviems tikslams pasiekti.

Oriento bei Rytų vaizdinys atsispindintis Vakarų kultūroje yra tarsi autonomiška realybė, kuri egzistuoja daugiau mūsų sąmonėje ir neturi nieko bendro su tikrove. Toks skirtingas kultūrų apibendrinimas tampa labai pavojingu, kadangi jo pagrindu yra kuriama rasistinės teorijos bei imperinių politikų įrankiu.

Orientalizmo termino tradicijos tęsėjai nagrinėdami šį akademinį fenomeną, bandė išnagrinėti kokią įtaką šie vaizdiniai turėjo vėlesniems kultūrų bei valstybių santykiams, kur orientas buvo viduramžiais ir kaip jo lokacija keitėsi su besikeičiančiomis sienomis. Orientalizmas anot Said`o gali būti įvardijamas :

- a). akademinis orientalizmas⁵, kuris reiškėsi Viduramžiais, nors pagal savo prigimtį galėtų egzistuoti bet kur ir bet kada. Pavyzdžiu tapo įvairių kūrinių vertimas iš arabų į lotynų kalbą- tai ir musulmonų filosofijos, teologijos, istorijos astronomijos bei medicinos kūriniai.
- b). kaip “mastymo stilius” išskiriant orientalistus ir orientą, taip pat tai gali būti įvardijama kaip įsivaizduojama skirtumų kategorija, kurią kuria Vakarai. Tai laiko neapibrėžtas reiškinys tinkantis ir šiems laikams, kuris egzistavo nuo senų laikų bei išliko iki dabar. Viduramžių krikščionys Islamą vaizdavo kaip fundamentaliai nemoralų, simbolizuojantį barbarų ordas bei terorą. Tai daugiau buvo įtakojama stereotipų negu paremta tikromis žiniomis. Netgi šiuo metu kai kurių amerikiečių požiūris įsivaizduojant šią bendruomenę yra siejamas su daugeliu stereotipų- tokių kaip “Camel” cigarečių pakuotė, piramidės, egzotiškos moterys, barzdoti arabiškos kilmės vyrai bei mečetės.

---

⁴ GOTTSCHALK, Peter; Gabriel Greenberg. Islamophobia-making muslims the enemy. Plymouth, 2008, 4 p.

⁵ PICK, Lucy K. ;Edward Said, Orientalism and the Middle Ages. University of Chicago, 2003, 265 p.

c). Orientalizmas taip pat tapo istorine ir materialia trajektorija, kurią Vakarai naudojo XVIII a. pab. kontroliuoti Rytams, pateisindami savo kolonijinius tikslus. ⁶Ši moderniojo arba kolonijinio orientalizmo idėja yra labiausiai nagrinėtina, kuri yra atskiriama nuo religijos idėjos. Tai yra skirtingas požiūris nuo islamofobijos reiškinių, kuris religiją naudoja kaip pagrindinį aspektą savo teorijoje. Šio tipo orientalizmas tapo pagrindine varomąja jėga, kuri pateisino teritorijų išplėtimo ar net užgrobimo idėjas. Orientalizmo, kuris vystėsi iki mūsų laikų bei davė pradžią islamofobijos plėtojimuisi schema gali būti labai įvairi- nuo akademinio bei “mastymo stiliaus” iki orientalizmo kaip istorinės ir materialios trajektorijos. Ši paskutinioji istorinė bei materialioji idėja ir bus nagrinėjama kaip pagrindinė išskiriant įvairias orientalizmo apraiškas

1.1. Kryžiuočiai bei islamo sklidimas

622 m.e. metais pranašas Muchamedas Medinoje ėmė vienyti musulmonų bendruomenes įtvirtindamas tam tikras gyvenimo taisykles bei skleidamas apreiškta islamo religiją. Islamas bei musulmonų bendruomenės stiprėjo bei tapo krikščionių kritikos objektu, kurią tam tikrais atvejais galėtume įvardyti kaip orientalizmo pavyzdį. Visų pirma kritikos objektu tapo pats pranašo asmuo, kuris krikščionių tapo prilyginamas Kristui krikščionybėje⁷. Iš tiesų, nors pranašas ir buvo svarbiausia figūra musulmonų gyvenime, visgi jis buvo tik žmogus, kuris negali būti lyginamas su nemirtingu Dievu. Todėl Jėzaus Kristaus asketizmas, kūniškų malonumų vengimas, apolitiškumas bei pasišventimas taikai negali būti sulyginama su Muchamedo santuokomis, politine bei ekonomine valdžia bei karine lyderyste. Galima teigti, jog paprasčiau yra lyginti Kristų bei Koraną, kurie tampa fizinėmis Dievo žodžio išraiškomis. Svarbu pabrėžti ir tai, kad Koranas buvo kritikuojamas ir kaip knyga skirta Muchamedo materialiams bei politiniams tikslams pasiekti, kurie buvo paskatinti velnio. Tačiau svarbu paminėti, jog orientalistinio mastymo idėjos įtakojusios vakarų idėjų pateikimą pamiršta, jog musulmonai ir islamas turi būti atskiriama, viena turi būti suvokiama kaip realybė bei esamybė, gi kita kaip siekiamybė.

Kitas ne mažiau svarbus orientalistinio mąstymo pavyzdys, kuris buvo įtvirtintas praktikoje – tai kryžiuočių judėjimai⁸, kurie tapo musulmonų bendruomenių vienybės šaltiniu, nors buvo sukurti daugiau skaldyti šias visuomenes, jas atverčiant. Jie taip pat tapo pasipelnymo bei plėšimų akstinu. Romos katalikų bažnyčia turėdama tikslą išplėsti savo galią, pateisindama savo orientalistinius tikslus, palaimino šių grupių veiklą. Musulmonų bendruomenės buvo suvokiamos labai bendrai-jas apibūdinant kaip apatiškas, barbariškas, pagoniškas, orientalizavimo pagrindu pateisinant šiuos grobimus. Svarbu ir tai, jog kryžiuočių palikimas niekur nedingo ir šiomis dienomis, jis sugebėjo su kultūrinio paveldu patekti ir į JAV visuomenę. Geriausi orientalizavimo palikimo pavyzdžiai šioje

---

⁶ PICK, 266.

⁷ GOTTSCHALK, Peter ; *Gabriel Greenberg. Islamophobia-making muslims the enemy.* Plymouth, 2008, 19 p.

⁸ GOTTSCHALK, 22.

šalyje- tai Šiaurės Afrikos kampanijos per Antrąjį Pasaulinį karą pavadinimas-“Operacija Kryžiuotis” bei kryžiuočių palikimo įtaka kino industrijai.

1.2. Imperializmas, hegemonija ir kolonializmas

Kaip jau buvo minėta anksčiau orientalizmo filosofija tapo labai palankia terpe pateisinti savo kolonialistinius bei imperialistinius tikslus Vakarams (daugiausia Vakarų Europai). Kryžiuočių suformuotos tradicijos buvo tęsiamos toliau, tačiau jos rėmėsi jau ne krikščioniškos religijos skleidimu. Prancūzijos bei Pramonės revoliucija suformavo ir su savimi išplėtojo tokias idėjas kaip nacionalizmas, kapitalizmas bei industrializacija.⁹, kurios lėmė Europos norą ieškoti naujų teritorijų savo produkcijai, naujų teritorijų ištekliams bei naujų uostų gynybai. Orientalistinės idėjos sėkmingai vystėsi per Europą ritantis įvairioms revoliucijoms, kurios įtvirtino viršenybės, išsivystymo, modernumo principus. Sugebėdama kitus įtikinti savo technologiniais pasiekimais, ekonominiu stiprumu bei kariniais veiksmais Europa įtvirtino savo hegemoniją. Suprantama, jog ne visos teritorijos taikstėsi su imperialistine savivale bei priespauda, tačiau tuomet pasitelkiant orientalistines idėjas tai buvo prilyginama “atsilikimui”, “regresyvumui. Vidurinieji Rytai buvo tapatinami su tokiais žodžiais kaip tinginystė, izoliacija, atsilikimas, kuriuos reikėjo transformuoti pagal savo supratimą.

Jungtinėse Amerikos Valstijose orientalizmo idėjos sumišę su Europos paveldėtu imperializmu suformavo šias pagrindines idėjas: a) musulmonai tapatinami su vergais; b) despotais; c) Seksualumo arba erotikos objektais.¹⁰Vienas iš penkių pavergtų afrikiečių priklausė musulmonų religinei bendruomenei, kurie būdami dar ir vergais buvo laikomi nesugebančiais tapti civilizuotais be išorinės pagalbos. Raštingas musulmonas afrikietis buvo vadinamas “arabu” bei mažiau nusipelniusiu vergijos.

Despotizmo bei žiaurumo asociacijos amerikiečiams kildavo daugiausia dėl turkų –otomanų karingų genčių, kurios taip pat buvo siejamos su islamo religija. Neva barbariškos bei žiaurios musulmonų valstybės tapo dingstimi Jungtinėms Amerikos Valstijoms ginti puolamus prekyautojus, o Otomanų simbolis buvo pradėtas sieti su Islamu. Ne mažiau mistiška bei orientališka tapo egzotiškų bei pavergtų musulmonių moterų padėtis. Haremai, sultonai, egzotiškos šokėjos simbolizavo šią kultūrą, nors tuo tarpu “algebra”, “kava”, “zenitas” ar “alkoholis” yra būtent arabiškos kilmės. Visgi šeichai, mistika tapo pagrindiniais simboliais vaizduojančiais musulmonų bendruomenę, o ne jų pasiekimai įvairiose mokslo srityse.

Galima teigti, jog pamažu vystėsi ir islamofobijos reiškinys, kuris plėtojosi užkariaujamose bei naujose teritorijose, kadangi atvykėliai į Amerikos žemyną atsigabeno ir Europos kultūrinį paveldą.

---

⁹ GOTTSCHALK, 27.

¹⁰ GOTTSCHALK, 31.

Tą geriausiai įrodantis pavyzdys – tai protestantai, kurie persekiojami išsivystė religinę netoleranciją, kuri vėliau pasireiškė ir kaip priešiškamai musulmonams bei jų religijai.

1.3. Naftos veiksnys bei terorizmas

XX amžiuje Jungtinių Amerikos valstijų politika Viduriniuosiuose Rytuose labai suaktyvėjo dėl strateginių ekonominių bei religinių veiksnių. Svarbu paminėti ir tai, jog oriento kūrimas labai pasitarnavo dėl šalies tikslų naftos turinčiose valstybėse. Nors didžioji dauguma musulmonų gyveno Centrinėje Azijoje, visgi Amerikos įsitikinimu – arabai buvo tapatinami su musulmonais, o Vidurinėje Azijoje gyvena daugiausia musulmonų. Naftą eksportuojančios valstybės nebuvo Amerikos taikinyje iki tol, kol OPEC pabranginus naftą, jos tapo ne tik ekonominėmis, bet ir kultūrinio gyvenimo konkurentėmis.

Orientalizmo palikimas pasireiškė ir po 2001 metų rugsėjo 11 įvykių, kurie tarsi suaktyvino islamofobijos kaip naujojo orientalizmo veiksnio vystymąsi. Amerikos pasipriešinimas terorizmo grėsmei- kariniai veiksmai Vidurio Rytuose, tapo revanšu dėl šalyje nutikusių įvykių. Nei Amerikos ambasados užgrobimas 1979 metais Irane, nei mirties bausmė (fatwa) paskelbta Salman Rašdi dėl jo kūrybos, nei islamiškųjų teroristinių organizacijų vykdomi sprogdinimai taip nepaveikė ir nesustiprino terorizmo bei musulmonų siejimo su šia veikla. Pasaulietiški ir taikūs Vakarai buvo vaizduojami kaip susidūrę su grėsmingu islamiškuoju pasauliu, kuriame kiekvienas tikintis gali tapti potencialiu teroristu.

2. ISLAMOFBIJA

2.1. Islamofobija ir rasizmas

Teorinė prieiga, kuria yra remiamasi mano darbe - tai naujasis orientalizmas (įvardijamas kaip islamofobijos apraiškos) išskylantis kaip kolonializmo laikų tęsinys, tačiau kitomis formomis. Islamofobijos atsiradimas, diskriminacija dėl arabiškos kilmės išvaizdos, terorizmo ir musulmonų siejimas aštrina situaciją. Pažymėtina ir tai, jog islamofobijos terminas yra ginčytinas, nes įvairių mokslininkų yra vertinamas skirtingai, dažnai priskiriamas prie rasizmo formų.¹¹

Rasizmas, kuris egzistavo dar prieš fašizmo iškilimą, išgyveno ir pastarojo žlugimą 1945 metais. Nors pavyzdžiui Jungtinėje Karalystėje fašizmo ideologija buvo visiškai svetima politinei daugumai, rasizmas reiškėsi kaip svarbus veiksnys vietos politikoje. Oficialiais duomenimis rasizmas išlieka britų visuomenės užribyje, visgi 1997 metų apklausoje 32 %¹² gyventojų save laikė labai ar pakankamai rasistiškai nusiteikusiais. Etninės ir religinės mažumos (azijiečiai ir juodaodžiai, musulmonai) nuolat patiria giliai įsišaknijusią diskriminaciją ir rasinius prietarus.

¹¹WERBNER, Pnina . Islamophobia: *Incitement to religious hatred- legislating for a new fear?* Anthropology Today; Feb 2005, Vol. 21, Issue 1. 5-9p.

¹² LEACH, Robert, *Political Ideology in Britain*. New York: Palgrave, 2002, 119p.

Rasizmas kaip pasekmė reišksis per rasinių, religinių ir etninių fobijų mišinį, per imperializmo ir vergovės teisėtumą ir per nelygybę. Tačiau jeigu rasizmą vertintume tik kaip kolonializmo bei vergijos pasekmę- svarbu paminėti, jog jis pergyveno ir kolonializmą.

Vertinant islamofobijos reiškinį kaip rasizmo formą jį galima vadinti naujuoju rasizmu, kuris nesiremia rasės sąvoka kaip pamatine pagrindžiant teorijos teiginius, o balsavimo už kraštutinės dešinės partijas taip pat nelaiko svarbiu rasizmo veiksmu. Tai rasizmas susijęs su imigracijos reiškiniais¹³, ir nors Jungtinė Karalystė nuolatos patirdavo imigrantų bangas, tačiau šie XX a. imigrantai nuo senesniųjų skyrėsi tuo, jog buvo britų imperijos piliečiai, todėl turėjo teisę atvykti ir gyventi metropolijoje. Imigracijos kontrolės apraiškos politikoje reišksis ir konservatorių, ir leiboristų valdymo laikotarpiu jau nuo 1962 metu, o populistas Enoch Powell 1968 m. pranašavo “kraujo upes” dėl besitęsiančios imigracijos į Jungtinę Karalystę. Naujasis rasizmas, kuris remiasi kultūriniais skirtumais tarp bendruomenių, yra glaudžiai susijęs su nacionalizmu¹⁴, kadangi bandoma ginti mitinį “britų gyvenimo būdą”, nuo “priešų” išorėje ir viduje. Prancūzija taip pat nuolatos susiduria su imigrantų iš Šiaurės Afrikos nepasitenkinimu. Imigrantų tarpe vyrauja didžiulis nedarbas, taip pat vyksta didžiuliai ginčai dėl musulmonų religinės bendruomenės tradicijų laikymosi pasaulietinėse mokyklose –hijab (musulmonių merginų galvos apdangalų) nešiojimas mokyklose.

Naująjį rasizmą vertinant per imigracijos veiksmą, iškyla religijos ir rasizmo sąsajos, o islamofobija tampa kertine sąvoka anti-azijiniame rasizme. tampa Būtent religija, o ne odos spalva lemia bendruomenės identifikaciją ir vertinimą. Azijiečiai tapę pagrindiniu baltųjų rasistų taikiniu labai dažnai yra tapatinami su musulmonais, o šie su radikaliais islamistais. Taigi religija tampa dar vienu svarbiu veiksmu, apibrėžiančiu bendruomenę ir “ maitinančiu” prietarus- dėl musulmonų ir radikalių islamistų siejimo po 9/11 įvykių 2001 metais.

Skirtingumo bei vieningumo tolygus traktavimas yra svarbiausias Jungtinės Karalystės visuomenės tikslas, tačiau kontroversiški kultūriniai aspektai¹⁵- kaip poligamija, suplanuotos santuokos, rengimosi reikalavimai bei išskirtiniai musulmonų skerdimo reikalavimai gyvuliams- tampa kliūtimi dialogui tarp musulmonų ir ne musulmonų.

2.2. Islamofobijos sąvoka

Islamofobijos terminas yra naujadaras, apibūdinantis baimę ar prietarus nukreiptus prieš Islamą ar musulmonus kaip religinę grupę. Teigiama, jog islamofobiškos prigimties įvykių ir neapykantos aktų yra padaugėję, tačiau bet kokio pobūdžio kritikos musulmonų bendruomenės atžvilgiu visgi

---

¹³ LEACH, 129.

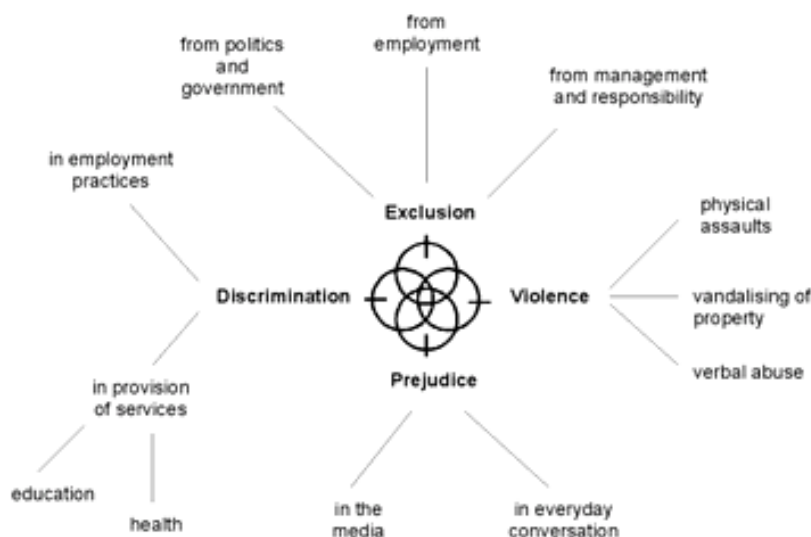
¹⁴ LEACH, 130.

¹⁵ LEACH, 140.

negalima įvardinti kaip islamofobijos. Apibūdinant islamofobijos terminą mokslininkai, filosofai ar žurnalistai pateikia skirtingus sąvokos apibūdinimus.

Stephen Schwartz ši terminą įvardina kaip visos Islamo religijos puolimą, įvardijant tai, kaip pasaulinę problemą¹⁶, religijos bei bendruomenės siejimą su ekstremizmu, visus konfliktus vertinant per pačios musulmonų bendruomenės kaltę, kovojant su šia bendruomene globaliu mastu. Toks globaliai paplitęs reiškinys gali įtakoti musulmonų bendruomenę bet kurioje pasaulio šalyje, siejant ją su ekstremizmu¹⁷, pasireiškusiu kitoje šalyje.

Jungtinėje Karalystėje šis terminas buvo pradėtas vartoti 1997, kai Runnymede Trust išleido pranešimą "Islamofobija-iššūkis mums visiems", ši reiškinį apibūdinamas kaip sisteminių, susidedanti iš: 1) Išskyrimo; 2) Diskriminacijos; 3) Prietarų; 4) Prievartos (1 pav.) Visgi daugiausia islamofobijos reiškinys yra vertinamas teoriniu lygmeniu-per prietarus, jog Islamo religija yra statiška, monolitiška, priešiška Vakarams, o anti-musulmoniška politika yra natūrali ir normali.

1 pav. Islamofobijos aspektai¹⁸

Minėtas islamofobijos reiškinys yra nemažai kritikuojamas, kadangi gali būti vertinamas kaip dar viena rasizmo forma Europos diskurse. 2004 metais buvo išleistas bilis, prieš religinę neapykantą, praplečiant Rasinių santykių Aktą¹⁹, susirūpinus musulmonų bendruomene po 9/11 įvykių bei po Salman Rašdi²⁰ įvykių. Tai sukėlė politikų, spaudos ir intelektualų susirūpinimą, jog taip bus ribojama spaudos laisvė.

¹⁶ Runnymede Trust. "Islamophobia: a challenge for us all." < <http://www.runnymedetrust.org> >

¹⁷ SHERIDON, Lorraine, P.; Raphael, Gillet. *Major World Events and discrimination*. Asian Journal of Social Psychology, 2005, 8.

¹⁸ Runnymede Trust. *Islamophobia: a challenge for us all*.

<http://www.runnymedetrust.org/publications/pdfs/islamophobia.pdf>

¹⁹ WERBNER, Pnina. *Islamophobia-Incitement to religious hatred-legislating for new year? Anthropology today*, Volume 21, Nr. 1, February 2005, 5-9p.

²⁰ Salman Rašdi savo knygoje "Šėtoniškos eilės" įžeidus Islamo religija, kilo musulmonų bendruomenės nepasitenkinimas-J.K. ši knyga buvo netgi deginama.

Londono Universiteto prof. Pjers Ben (Piers Benn) islamofobiją apibūdino kaip nenorą pažinti kitas religijas, taip eskaluojant baimes ir mitus, pačią musulmonų bendruomenę marginalizuojant bei “patalpinant į getus” ir konstruojant islamofobiją pačioje visuomenėje. Dažnai islamofobija gali būti painiojama su islamistų fobija, kuri yra suvokiama daug realiau. Ne kaip neapykanta kito žmogaus odos spalvai, religijai ar vardui, tačiau teroristų idėjų ir išpuolių baimė, kuri gali būti lemiamą ir padidėjusio žiniasklaidos dėmesio šiam reiškiniui.

Negalima per daug sureikšminti šio termino reikšmės ir jo apraiškų Jungtinėje Karalystėje. Dėl informacijos trūkumo kai kurie visuomenės reiškiniai yra hiperbolizuojami, ar kitaip suprantami, todėl mes dažnai bijome to, ko nepažįstame. Žiniasklaidos dėka islamofobijos tema yra eskaluojama, tačiau problemų būta ir prieš teroristinius išpuolius, tiesiog jie nebuvo viešinami taip plačiai. Naudodama savo stereotipus (musulmonas = teroristas) bei eskaluodama islamofobijos ir multikultūralizmo trūkumą, žiniasklaida gali siekti didesnio skaičiaus skaitytojų. Kadangi pasaulis jau nėra siejamas su nacionaline valstybe bei tokio rasizmo apraiškomis, nacionalinis kolektyvizmas gali būti pagrįstas pasaulietiško bei religingumo priešprieša, kuomet musulmonų bendruomenė gali būti suvokiama kaip grėsmė Vakarų vertybėms.

Kai kurie mokslininkai linkę manyti, jog ne dėl religijos ar kultūros islamas tampa grėsme Vakarams, bet dėl baimės prarasti savąją galią.²¹ Todėl tokio pobūdžio ideologija yra prieštaringa. Tai patvirtina ir JAV bendradarbiavimas su tokiomis valstybėmis kaip – Saudo Arabija, Pakistanas, kai sutapo interesai. Tuo tarpu J.K. žiniasklaidos diskursas yra lemiamas globalizacijos procesų, todėl jame dažnai atsispindi neigiamo pobūdžio informacija apie musulmonų bendruomenę pasaulyje.

Islamofobija – galbūt tai tik naujas žodis įvardinti senai baimei, senam priešiškiškumui musulmonų bendruomenei. Tai tarsi socialinis bei bendruomeninis priešiškiškumas atkeliavęs su kultūra, antagonistiniai santykiai, o musulmonų bendruomenė medijos kontekste yra vaizduojama konfliktų bei prievartos fone.

2.3. Islamofobija kaip skirtumai bei išskyrimas

Anot pateikiamos islamofobijos schemas, ji gali reikštis įvairiomis formomis, todėl kaip vieną iš jų būtų galima panagrinėti skirtumų aspektą, kurį įvardija ši teorija. Simboliai yra tam tikri įvaizdžiai bei objektai, kurie simbolizuoja tam tikrus dalykus. Labai dažnai tai yra tiesiog grupės susitarimas kas yra kas, ką vaizduoja šie simboliai. Tam tikri simboliai pasirinkti vaizduoti tam tikrą religinę bendruomenę- šiuo atveju musulmonus, gali būti perduodami su kultūra.

---

²¹ POOLE, Elizabeth, *Reporting Islam. Media Representations of British muslims. London: I.B. Tauris Publishers, 2002, 36p.*

- A) *Rytietiškas kardas* – dažnai simbolizuoja skirtumus tarp musulmonų arabų bei Europos krikščionių²², tokios pobūdžio skirtumai yra dažnai vaizduojami politinėse karikatūrose. Svarbu paminėti ir tai, jog karikatūristai dažnai pamiršta, jog būtent arabų gynėjai – kryžiuočiai naudojo panašius “rytietiško” tipo kardus. Visgi, rytietiškas kardas yra naudojamas pavaizduoti musulmonų barbariškumui, žiauriems jų poelgiams, teisės neegzistavimui. Šis motyvas kaip skirtumų pabrėžimas dažnai iškyla filmuose, karikatūrose, spaudoje.
- B) *Mečetė*- tai musulmonų maldos namai, kurie turėtų būti prieinami visiems, tačiau egalitarizmas yra suprantamas tik kaip galimybė jose lankytis ir melstis vyrams, dėl jos šventumo bei galimybės susikaupti bei melstis vyrams. Toks aspektas vakaruose yra dažnai suprantamas kaip anti-egalitarizmo pavyzdys, vaizduojamas kaip skirtumas Vakarų kultūrai, pamirstant tam tikrus kultūrinius bendruomenių skirtumus.
- C) *Musulmonų vyrai*- tai pagrindinis veiksnys karikatūristų darbuose pavaizduoti islamui.²³ Taip tarsi norima parodyti, jog moterys šioje religinėje bendruomenėje nėra tokios svarbios, neatliekančios svarbios funkcijos, liekančios už vyrų nugarų. Visgi tikrovėje moterys bendruomenėje atlieka svarbią rolę vystydamos musulmonų kultūrą bei islamo praktikas bei religiją. Politinėse karikatūrose “islamą: dažnai vaizduojamas kaip vyras, nešiojantis turbanus bei barzdą, nors tai nėra esminis musulmonų vyrų bruožas.
- D) *Šydas arba skraistė*- yra naudojamas vaizduoti musulmonėms moterims, taip išskiriant jas iš kitų religijų atstovių. Tačiau dar dažniau šydo simbolis vakariečių akimis parodo moterų padėtį visuomenėje. Taip yra vaizduojama jų priespauda bei nepastebimumas . Skraistė taip pat gali būti naudojama nuslėpti grėsmingus musulmonų bendruomenės veiksmus-kaip atominių ginklų kūrėjus bei potencialius teroristus.
- E) *Dėdė Semas ir laisvė*²⁴-Laisvės statula kaip moteris vaizduojanti Amerikos laisvę bei jos vertybes labai dažnai yra vaizduojama kaip silpna moteris, nuolatos taikinyje. Laisvė, kuri yra silpna, o taip pat yra vaizduojama kaip moteris, o tai turi tam tikrų panašumų su vaizduojamomis engiamomis musulmonių moterimis. Vyras- Dėdė Semas-vaizduojantis Amerikos galybę, yra vaizduojamas kaip galingas, stiprus vyras , gebantis apginti ir saugoti bei sukeliantis herojiškus jausmus.

Reikalingų simbolių pasirinkimas bei susitarimas juos įvardyti kaip neginčijamus visuomenėje išlieka ilgam laikui. Pamačius turbanus bei barzdas neretas europietis suvokia, jog taip vaizduojamas musulmonas, kuris gali būti siejamas su tam tikrais herojais arba anti-herojais, kurie

²² GOTTSCHALK, Peter; Gabriel Greenberg. Islamophobia-making muslims the enemy. Plymouth, 2008, 46p.

²³ GOTTSCHALK, 52p.

²⁴ GOTTSCHALK, 57-60p.

tarsi suabsoliutina visą bendruomenę ir ją vertina pagal vieną asmenį. Tai tampa žalinga praktika- vieno teroristo, naudojančio religiją kaip įrankį, siejimas su visa religine bendruomene.

2.4. Islamofobija kaip prietarai bei stereotipai

Žmonijos noras tam tikrus religinės ar rasinės grupės bruožus paversti stereotipais dažnai tampa norma bei savaime suprantamu dalyku, Politinėse karikatūrose vaizduojami tam tikri musulmonų grupės bruožai yra suvokiami kaip norma, esamybė, o stereotipai labai lengvai gali išsiskirti bet kurioje visuomenėje. Tačiau kai kurie stereotipai neatneša tiek neigiamos bei griaunančios energijos kaip tie, kurie grupę vaizduoja labai neigiamoje aplinkoje. Stereotipai labai gajūs, todėl susiformavę žmonių sąmonėje yra perduodami su kultūra, atsispindi spaudoje, muzikoje, filmuose.

1998 metais sukurtame amerikiečių filme “Apsiaustis” anot jo kūrėjų islamas bei musulmonai buvo vaizduojami teigiamai, tačiau filmas susilaukė nemažai neigiamos reakcijos bei protestų, kadangi filme buvo vystoma net kelios vaizdavimo linijos bei patvirtinta kiek gaji gali tapti suformuota, nediskutuotina norma.²⁵ Arabų kilmės musulmonas amerikietis vaizduojamas kaip ginantis civilius, tačiau yra ir kitas personažas- tai musulmonas generolas teroristas. Pastarasis yra siejamas su terorizmo prievarta bei kariškumu visiškai priešinga “normaliam” amerikiečių bei vakariečių gyvenimui. Du personažai yra pavaizduojami labai skirtingoje aplinkoje, nors ir teigiama, jog priešų bei gerų žmonių galima aptikti ir tarp musulmonų ir tarp nemusulmonų. Visgi filme galima išskirti kelis stereotipų atvejus.

Teigiamai vaizduojamas musulmonas agentas niekuomet nedaro nieko kas galėtų susieti jį su islamo religija, jis elgiasi kaip elgtųsi bet kuris kitas amerikietis²⁶, tuo tarpu teroristas vaizduojamas kaip praktikuojantis besimeldžiantis musulmonas besiruošiantis žudyti. Tarsi tik atliekantis įvairius ritualus musulmonas gali kart būti ir teroristu, tuo tarpu pasaulietis musulmonas tarsi atskiriamas nuo visos bendruomenės. Tie, kurie elgiasi kitaip, tampa pavojingais, tampa “kitais”. O kartu atsiranda ir stereotipai apibūdinti kitokiems, atskirtiems nuo grupės, kuriuos suformuoja visuomenė. Islamo ritualai kaip meldimasis bei prausimasis prieš maldą labai lengvai gali tapti siejami su terorizmu, tai o taptų grėsme visai grupei, kadangi religijos simboliai savaime gali tapti neetiškais. Normas bei stereotipus kuria nebūtinai visuomenės dauguma, o ta dalis, kuri turi galią bei išteklius tai daryti. Vyrai herojai vaizduojami kine arba baltieji, kurie gali tapti mažuma, tačiau valdo svarbiausius išteklius. Stereotipai kine pasireiškia tuo, jog policininkus, agentus, teisininkus bei daktarus vaidina baltieji vyrai, o ne musulmonai.

Karikatūros, kurios yra naudojamos pajuokti individą ar paryškinti tam tikrus neigiamus ar juokingus bruožus, taip pat lengvai gali tapti stereotipų šaltiniu. O stereotipai labai lengvai gali tapti islamofobijos šaltiniu.

---

²⁵ GOTTSCHALK, Peter; Gabriel Greenberg. Islamophobia-making muslims the enemy. Plymouth, 2008, 61p.

²⁶ GOTTSCHALK, 63p.

- a) *Musulmono stereotipas- tai vyras su barzda, ūsais bei turbanu*²⁷. Po 2001 9/11 išpuolių visuomenės neapykanta ir netgi areštai užgriuvo būtent taip atrodančius vyrus, nors jie ir nebuvo musulmonai. Pranašo Muchamedo karikatūros su turbanu-bomba sukėlė didžiulį musulmonų pasipiktinimą, kadangi šis stereotipas visą bendruomenę susiejo su terorizmu bei agresija.
- b) *Musulmono kaip arabo stereotipas*. Dažnas amerikietis ar europietis paprašytas nurodyti valstybes, kuriose gyvena daugiausia musulmonų nurodo Vidurio Rytų valstybes- Egiptą, Iraną bei Iraką, kuriose gyvena daugiausia arabų. Karikatūristai arabų išvaizdą labai dažnai naudoja kaip simbolius musulmonų karikatūroms, kurios labai dažnai yra toli nuo realybės. Arabų vyrų apranga, sikhų vyrų apranga labai dažnai siejama su musulmonais. Dar vienas ne mažiau neigiamas stereotipas- tai musulmonų kaip arabų vaizdavimas žiauriais bei hipokratiškais.
- c) *Musulmono kaip Saudo Arabijos gyventojų stereotipas*, kuris vaizduoja musulmonų dviveidiškumą, blogį, atsilikimą. Kadangi dalis teroristų 2001 metų įvykiuose JAV buvo Saudo Arabijos gyventojai, šis stereotipas dar labiau sustiprėjo. Iš Saudo Arabijos kilo ir Osamos bin Ladenas.
- d) *Viduramžiškų musulmonų nusiteikusių prieš progresą pavyzdys-* paveldėtas dar iš orientalizmo teorijos yra taip pat giliai įsišaknijęs vakariečių stereotipuose.²⁸ Kadangi Vakarų visuomenės save laiko labai daug pasiekusiomis bei moderniomis, kas lemia didesnę lygybę, geresnį pragyvenimo lygį bei didesnį pasitikėjimo lygį. Tuo tarpu arabai bei musulmonai amerikiečių bei vakarų europiečių yra laikomi ganėtinai atsilikusiais socialiniame, politiniame ar net moraliniame gyvenime. Netgi Tomas Džefersonas islamą lygino su orientų despotizmu nesulyginamu su progresu, kadangi prieštaraujančiu asmeninei laisvei, tolerancijai. Musulmonai ir šiuo metu yra apibūdinami kaip atsisakantys bet kokio modernumo, todėl vaizduojami tik su tradiciniais drabužiais bei kupranugariais atsisakantys ir visų modernios valstybės vertybių. Apibendrinant galima teigti, jog bet kokie atsisakymai priimti modernumą yra siejami su anti-amerikietiškais bei anti-vakarietiškais nusistatymais, o tai jau tampa stereotipu. Krikščionys, kurie yra vaizduojami karikatūrose kaip nemodernūs, tokie yra todėl, kadangi yra fundamentalistai, gi musulmonai nemoderniais tampa tik todėl, kad yra musulmonai.
- e) *Musulmonai ir blogis-* šis stereotipas yra tikrai kraštutinis bei ypač radikalus, kadangi konkreti grupė vadinama velnio įrankiu.²⁹ Jie yra demonizuojami karikatūrose, literatūroje. Amerikiečių generolo Boykin pasisakymas, jog jis atstovauja “tikrajam Dievui”, o priešingai

²⁷ GOTTSCHALK, 69p.

²⁸ GOTTSCHALK, 79p.

²⁹ GOTTSCHALK, 85p.

negu Somalio musulmonai, kurie šio oficialaus pareigūno buvo susieti su blogiu 2003 metais. Oficialaus uniformuoto pareigūno pasisakymai sukėlė tikrą sumaištį visuomenėje parodydami, kiek giliai gali būti įsišakniję stereotipai bei islamofobija visuomenėje, kadangi tą padaryti sau leido netgi viešas oficialus valstybės pareigūnas.

2.5 Islamofobija kaip “vidurio kelias”

Vakariečiai save laiko ne tik moderniais bei pirmaujančiais įvairiose srityse, jie save taip pat laiko atstovaujančiais “aukso viduriuką” tarp kelių kraštutinių. Musulmonai šioje skalėje atstovauja kraštutinumą, kuris apibūdina pertekliaus pusę. Musulmonų grupė – tai per daug religijos socialiniame gyvenime, per daug vyriškumo, per daug priespaudos moteriškumo atžvilgiu, per daug puritoniškumo.

Religijos atžvilgiu, amerikiečiai išsikovoję laisvę ir tapę nepriklausomi, būdami ganėtinai tolerantiškais religijoms³⁰, ją pavertė asmeninio pasirinkimo sritimi, visiškai atskirta nuo politinio gyvenimo, tuo remiasi šiandieninė visuomenė. Buvusį blogį sovietinį ateizmą pakeitė musulmonų radikalizmas, bei religijos ir politikos siejimas. Kadangi musulmonų religija dažnai stereotipizuojama kaip žiauri, todėl žiauria tampa visa visuomenė. Vakaruose vertinamas pasaulietiškumas, musulmonų religijos ir politikos siejimą vertina kaip pavojingą dalyką, kadangi pajungiant religiją politikai galima paveikti visuomenę.

Netgi musulmonų valstybių nacionalizmas yra vertinamas ganėtinai nevienareikšmiškai, kadangi jos yra vertinamos ne per tautos, tačiau per religijos vienybę. Čia iškyla islamiškosios visuomenės ar valstybės sukūrimas, kuris vakarams yra nesuprantamas bei kelia grėsmę dar nuo 1979 metų revoliucijos Irane, kur buvo siekiama sukurti tokią valstybę. Vakarai vertina nuosaikų nacionalizmą, paremtą tautos veiksmu, tuo tarpu religijos- o ypač islamo veiksnys Vakarams kelia grėsmę.

Dar vienas nukrypimas nuo “aukso viduriuko” tai musulmonų bendruomenėse sureikšminamas vyriškumas. Anot Vakariečių, visgi vaizduojamas musulmonų vyriškumas tikrai nėra siejamas su herojiškumu bei saugumu, o labiau su prievarta bei nesiskaitymu. Tokie musulmonai yra vaizduojami karikatūrose, tokie ir filmuose. Tuo tarpu moteriškumo aspektas yra siejamas daugiau su egzotika bei beteisiškumu. Dažnai musulmonės moterys yra vaizduojamos kaip pavergtos bei mažai išsilavinusios. Tokias jas norėta parodyti po Irako Invazijos, įvykių Irane 1979 metais. Išnaudojamos bei kenčiančios moterys gali būti tiek musulmonų bendruomenėse, tiek ir Vakarų visuomenėse. Nesuvokdami kokia kiekviena bendruomenė yra skirtinga, nesigilindami į nusistovėjusias tradicijas, darome išvadas, kurios tikrai neatitinka realybės. Kurdami stereotipus priverčiami visus patikėti tuo, kuo tikime, nors tai gali būti tik susikurta nuomonė. Kaip islamofobija reiškiasi Lietuvos žiniasklaidos diskurse, ketinu aptarti tolimesniuose skyriuose.

---

³⁰ GOTTSCHALK, 93p.

3. ŽINIASKLAIDOS DARBOTVARKĖS NUSTATYMO KONSTRAVIMO TEORIJA

Kita ne mažiau svarbi teorinio pagrindo dalis- tai žiniasklaidos mitai, kadangi būdama komercinė bei norėdama patraukti skaitytojų dėmesį bei gauti pelno, žiniasklaida gali kurti savo “legendas” arba “košmarus”. Taip pat spauda ne visuomet būna nepriklausoma, ji gali tarnauti įvairioms politinėms grupuotėms. Anot Audriaus Bielskio, parašiusio recenziją Adam Curtis filmui “Košmarų galia”, mes kurie užaugome mąstydami apie Sovietų Sąjungos propagandą bei grėsmę, ne visada objektyviai vertinami pastarąją kaip “blogį”, o JAV kaip “laisvės nešėją”. JAV neokonservatorių mitas nuo tautos kovojančios prieš Sovietų Sąjungos blogį, išsivystė iki “globalaus terorizmo grėsmės”.³¹ Dirbtinai išpūsta globalaus terorizmo grėsmė, suteikė pagrindą egzistuoti marginalioms teroristų grupuotėms. Neokonservatorių idėjos grėsmę skelbė daug didesnę, negu ji buvo, besiremiant ne faktais, o hipotetiškais pamastymais. Anot amerikiečių mokslininko Leo Strausso liberali visuomenė yra per daug išsigimusi ir nusilpusi, todėl ją reikėtų ginti kuriant mitus. “Gėrio” ir “blogio” mitams bei grėsmėms platinti geriausia tinkama erdvė tampa spaudos bei televizijos arenos.

Be “blogio” ir “gėrio” mitų musulmonų bendruomenė dažnai yra vertinama labai supaprastintai – kaip vienalytė³², nors ji labai skiriasi savo istoriniais, etniniais ir geografiniais pagrindais. Supaprastintas bendruomenės vertinimas atsispindi plėtojant tokius teiginius, jog dauguma musulmonų yra teroristai, o visi teroristai yra musulmonai; agresijos vyravimas musulmonų pasaulyje; teiginiai, jog musulmonų pasaulis nepripažįsta žmogaus teisių, skirtumų bei debatų. Pavyzdžiui Runnymede Trust Report (1997) bei Wilton Park Report³³ vertindami musulmonų bendruomenės padėtį, žodį “Islamą” priskiria visiems musulmonams, pabrėžia vienodą istorinę patirtį, vengiant diskusijų dėl skirtumų bendruomenės viduje dėl etninių požymių ar tradicijų. Tačiau religija ne visuomet būna veikiantis ar vienintelis veiksnys bendruomenės gyvenime. Kadangi islamas nėra vientisas, todėl vienos grupės pasisakymas apie moterų teises tėra tik mažumos nuomonė, o ne kažkokia bendra paradigma.

Vertinant bendruomenės vaizdavimą platesniu aspektu, tarptautinių santykių kontekste, islamofobijos apraiškų bei priešiško musulmonų atžvilgiu negalima vertinti kaip “Vakarų ir

³¹ BIELSKIS, Audrius. *Visuotinė terorizmo grėsmė dar vienas Amerikos neokonservatorių mitas?* Politologija, 4(40).2005, 88-98p.

³² HALLIDAY, Fred. *West encountering Islam: Islamophobia reconsidered*. Ali, Mohammadi. Routledge Curzon. 2002, 14-23p.

³³ HALLIDAY, 14-23p.

Islamo” konflikto. Galima išskirti skirtingus prietarus bei stereotipus, priklausomai nuo geografinės lokacijos ir visuomenės. Lietuvos spaudos nagrinėjimas taip pat yra išskirtinis ir unikalus, nors ketinama remtis bendra islamofobijos teorija.

Masinėse komunikacijos priemonėse yra įvardijama žiniasklaidos *darbotvarkės formavimo (agenda setting)* teorija, kurio pagrindinė idėja, jog masinės komunikacijos priemonės gali daryti poveikį, daugiau laiko skirdamos vieniems klausimams, negu kitiems. Šio tipo teorijos pagrindu yra teigiama, jog auditorija prisitaiko prie žiniasklaidos iškeliamų problemų ir jas įsisavina. Pagal šią teoriją auditorija yra tik nurodoma kryptis apie ką reikėtų mąstyti, tačiau nenurodoma kaip. Žiniasklaidos darbotvarkė veikia publiką, o šioji politikos darbotvarkę. Tačiau politikos darbotvarkė taip pat gali veikti žiniasklaidą.

Žiniasklaidos darbotvarkės teorija buvo suformuluota McCombs ir Shaw, kurie ištyrinėję prezidentines rinkimines kampanijas padarė išvadas, jog spauda turėjo ypač didelę įtaką balsuotojams, sprendžiant esminius klausimus rinkiminėje kampanijoje³⁴. Tyrimo bei teorijos esmė susidėjo iš žinojimo bei informacijos, o tai reiškia, jog tą informaciją, kurią balsuotojai pateikdavo kaip svarbią visuomet būdavo galima surasti spaudos žinutėse kampanijos metu. Žiniasklaida turi galią pristatyti tam tikrus realybės paveikslus visuomenei. Šią teoriją galime apibrėžti kaip besiremiančią dviem pagrindiniais teiginiais:³⁵spauda neatspindi realybės, ji tik filtruoja bei pakreipia informacija. Taip pat spaudos susikoncentravimas ties kai kuriais aspektais padaro juos svarbesniais publikai.

Labai panaši ir ne mažiau svarbi žiniasklaidos darbotvarkės nustatymo arba formavimo teorijai, o galbūt ir jos dalis yra *kultivacijos teorija*, kuri teigia, jog masinės komunikacijos priverčia auditoriją patikėti savo teorija. Nors visuomenėje galbūt pasitaiko mažiau nusikaltimų, visgi masinių komunikacijos priemonių formuojama nuomonė, gali priverti patikėti jog jų pasitaiko žymiai daugiau. Jungtinės Karalystės spaudos analizė parodė, jog per žiniasklaidoje pasirodančios islamofobijos apraiškos buvo daugiau žiniasklaidos darbotvarkės bei bendros kultūros dalis, teroristiniai įvykiai tebuvo tam tikras stiprinamasis veiksnys, remiantis bendru tiriamos žiniasklaidos kontekstu. Nagrinėjant Lietuvos spaudą taip pat bus tirama ar žiniasklaidos darbotvarkės nustatymo teorija nesireiškia ir šiuo atveju, kadangi Lietuvos spauda yra įtakojama pasaulinių naujienų agentūrų. Svarbu paminėti ir tokį faktą, jog islamofobijos teorija gali būti artimai susijusi su žiniasklaidos darbotvarkės nustatymo teorija, kadangi būtent medijos gali būti suinteresuotos teikti šio turinio informaciją. Islamofobijos aspektas gali būti numatytos žiniasklaidos darbotvarkės dalis.

4. BAŽNYČIOS VALSTYBĖS TEORIJA

---

³⁴ *Agenda setting theory*. Univerity of twente. <<http://www.tcw.utwente.nl>>

³⁵ Ten pat.

Kita ne mažiau svarbia teorija, kurią galima taikyti ypač Lietuvos tiriamo žiniasklaidos diskurso atveju – tai valstybės - bažnyčios teorija.³⁶ musulmonų religinių praktikų įgyvendinimas pavyzdžiui Vakarų Europos šalyse, priklauso nuo daugelio veiksnių, kurie veikia tam tikroje valstybėje. Jungtinės Karalystės patirtis gali būti vaizduojama kaip labiausiai pasisekusi musulmonų religinių praktikų atžvilgiu, būtent čia- multikultūrinėse valstybinėse mokyklose yra dėstoma religijos-šiuo atveju islamo pagrindai bei leidžiama nešioti religinius atributus- pvz. hidžabą³⁷, bei kuriamos nepriklausomos islamo tikėjimo mokyklos, kurios yra dalinai finansuojamos iš valstybės biudžeto.

Priežastys yra aiškinamos *resursų mobilizacijos* teorija, *politinės ideologijos* teorija bei *politinių galimybių struktūros* teorija, tačiau esmine bei sėkmingiausia Jungtinei Karalystei tampa valstybės-bažnyčios teorija. Ši valstybė buvo pasirinkta neatsitiktinai:

- 1) joje gyvena daug musulmonų;
- 2) stabili demokratinė valdžia, užtikrinanti religines laisves;
- 3) pasaulietiško svarba, kai mažėja religinių praktikų įgyvendinimas.

Musulmonų religinės praktikos buvo pakankamai lengvai pripažintos Jungtinėje karalystėje (islamiškos mokyklos, mečečių statymas, socialinės gerovės paslaugos, teikiamos per musulmonų organizacijas), nes šioje šalyje nuo seno vyrauja valstybinė bažnyčia. • Kadangi yra pripažįstamos bei priimamos jos praktikos, vienodos teisės turi būti suteiktos ir musulmonų bendruomenei. • Jungtinė Karalystė, kuri jau yra turėjusi imigracijų iš savo buvusių kolonijų, todėl yra susikūrusi gana teigiamą įvaizdį apie imigraciją. • Nors ši šalis vykdo gana griežtas imigracijos sąlygas, tačiau suteikia daugiau liberalizmo arba skatina multikultūralizmo išsigalėjimą. Pasaulietinė Jungtinės karalystės visuomenė, kuri tuo pačiu metu lengvai priima ir pripažįsta kitas religijas³⁸, bei britų valstybinė bažnyčia, kuri tam tikra prasme tampa musulmonų “sąjungininke”, ne yra vertinamos visos religijos.

Taigi valstybė, kuri yra daug labiau susijusi su religinėmis tiesomis, gali daug lengviau suprasti ir mažesnių bendruomenių pastangas siekti savo religinių praktikų įgyvendinimo. Juk būdama valstybinio pobūdžio bažnyčia kaip Prancūzijoje, ji daug sunkiau priims įvairias kitokias religines praktikas. Religinė edukacija, religinių atributų (hidžabo) nešiojimo teisė ir mečečių statymas – tampa faktoriais, kurie tampa faktoriais, patvirtinančiais religijos svarbą toje visuomenėje.

Pasirinkdama šią teoriją, omenyje turėjau ir Lietuvos atvejį, kadangi katalikų bažnyčia yra ganėtinai stipri bei vertinama, o religija yra labai svarbi ir mūsų šalyje. Kadangi Lietuva yra ganėtinai religinga šalis, todėl religinės vertybės, netgi jeigu turima omenyje kitos religijos atstovai,

---

³⁶FETZER, Joel S.; J. Christopher Soper. *Muslims and the State in Britain, France, and Germany*. Cambridge University Press, 2005, 70p.

³⁷ Hijab-musulmonės moters dėvimas galvos apdangalas.

³⁸ FETZER, 77p.

yra gerbiamos. Konservatizmo bei religingumo svarba valstybėje sukuria tokias pačias tradicijas ir žiniasklaidoje, todėl remiuosi teorija, jog konstruojamas pozityvus diskursas musulmonų bendruomenės atžvilgiu, yra religingumo pavyzdys. Krikščionybė, kuri yra pakankamai svarbi Lietuvoje, lyginant su daug mažiau religinga Vakarų Europa, gali tapti svarbiu sąjungininku musulmonų bendruomenei. Kita vertus, teigiamo diskurso musulmonų bendruomenės atžvilgiu priežastys gali būti visiškai kitos.

5. ISLAMOFBIJOS REIŠKINIAI LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE: BENDRUOMENĖS VERTINIMAS NACIONALINĖJE SPAUDOJE

Musulmonų religinė bendruomenė Lietuvoje nėra labai didelė. Bendruomenę sudaro nuo seno Lietuvoje gyvenantys totoriai bei karaimai, kurių anot Tautinių mažumų ir išeivijos departamento duomenimis - yra apie 2860.³⁹ Svarbu pažymėti, jog šiuo metu Lietuvoje gyvena ir musulmonai atvykėliai iš Turkijos, Pakistano, Indijos. Vertinant senųjų Lietuvos musulmonų padėtį, anot jų pačių religinių lyderių, juos galima vertinti kaip asimiliacijos produktą. Musulmonai nors ir išpažįsta savo religiją, tačiau save išskiria daugiau etniniu pagrindu, o ne religiniu.

Pati musulmonų situacija Lietuvoje yra gana prieštaringa- nors senųjų musulmonų padėtis yra teisiškai įtvirtinta, jie nenoriai priima naujuosius musulmonus atvykėlius. Todėl atvykėliai turi išsikovoti savą terpę religinėms praktikoms ir pripažinimui. Apibendrinant galima teigti, jog įmanoma išskirti totorių ir ne totorių islamą.⁴⁰ Taigi bendruomenė yra susiskaldžiusi, labai skirtinga, todėl kalbėti apie Lietuvos musulmonus, kurių yra vos keli tūkstančiai, ir šie nevieningi, yra gana sudėtinga. Atliekant islamofobijos veiksnių apraiškų tyrimą Lietuvos žiniasklaidoje svarbu išskirti šias grupes, kad tyrimas būtų kuo įmanoma tikslingesnis. Bendruomenę vertinant žiniasklaidos diskurse reikia kalbėti tarsi apie dvi skirtingas bendruomenes, kurių viena yra labiau tapatinama su pasauline musulmonų bendruomene, kita- su Lietuvos etnine mažuma.

Kaip buvo pabrėžta prieš tai, musulmonų bendruomenė(vietinių) Lietuvos Respublikoje nėra labai didelė, tačiau gyvena ji čia jau nuo XV a., dar nuo Vytauto laikų. Lietuvos žiniasklaidos diskurse ši bendruomenė yra vertinama pakankamai teigiamai, tačiau straipsnių apie ją reta ir maža. Nagrinėjant žiniasklaidos diskursą po 2001 metų teroristinių išpuolių Vakaruose - straipsnių apie vietinę musulmonų bendruomenę vis dar reta, o pasaulio musulmonų bendruomenė vaizduojama remiantis globaliniu kontekstu-dažniausiai neigiamai. Musulmonų bendruomenės įvaizdis nacionalinėje žiniasklaidoje yra skirstomas: 1) *žinios apie vietinę bendruomenę*, kuri yra vertinama daug pozityviau Lietuvos visuomenėje; 2) *žinios apie atvykėlius* - kuriamas įvaizdis yra pakankamai kontroversiškas, tiek Lietuvos visuomenės vertinimu, tiek ir vietinės musulmonų

³⁹ *Tautinės mažumos* .< http://www.tmid.lt/index.php?page_id=223>

⁴⁰ RACIUS, Egdūnas. Islam in Lithuania Changing patterns of religious and social life of Lithuanian muslims.//Journal of Muslim Minority Affairs Apr 2002, Vol. 22, Issue 1.

bendruomenės požiūriu, kuri save išskiria; 3) *žinios apie pasaulio musulmonų bendruomenę-umą (ummah)*, kurios yra veikiamos pasaulinių nuotaičių, todėl yra pakankamai neigiamo pobūdžio, siejamos su terorizmu, ekstremizmu, baime, neapykanta.

Tyrimas, kurio nagrinėjamas laikotarpis prasideda po 2001 9/11 išpuolių iki 2005 pabaigos, apims kelis laikraščius – 1) vieną didžiausių Lietuvos dienraščių –“Lietuvos rytą”, kurio apyvarta yra viena didžiausių Lietuvoje, todėl tam buvo pasirinktas didžiausias straipsnių skaičius- apie 5 straipsniai; 2) “Atgimimą”-laikomą nepriklausomu politikos savaitraščiu, kuris ypač atidžiai analizuoją esamą situaciją – apie 2 straipsniai; 3) ir interneto dienraštį “Bernardinai.lt”, kuris yra vertinamas kaip visuomeniškai pilietišką interneto laikraštis- 2 straipsniai. “Lietuvos rytą “ galima įvardyti kaip laikraštį, kuris atstovauja komercinę žiniasklaidą, gi likusieji, mano manymu, priklausytų daugiau pilietinio tipo žiniasklaidai. Kad tiriamo Lietuvos žiniasklaidos diskurso laikotarpis ne tik atitiktų Jungtinės Karalystės tyrimą, bet atspindėtų ir esamą situaciją tyrimui buvo pasirinkta ir spauda nuo 2007 metų pradžios iki 2009 metų pabaigos. Tiriama didžiausias Lietuvos dienraštis –“Lietuvos Rytas”, kurio pasirinktas straipsnių skaičius sudaro 10 straipsnių ; “Atgimimo”-4 straipsniai; “Respublikos”- antro pagal dydį Lietuvos ne bulvarinio dienraščio nagrinėjamų straipsnių skaičius-3; interneto dienraštis “Bernardinai.lt”- straipsniai. Tiriant Lietuvos žiniasklaidos diskursą tyrėjas susiduria su ganėtinai palankia situacija , straipsnių apie musulmonų bendruomenę nėra daug, lengviau pasirinkti, tačiau kartu tai įrodymas-jog žiniasklaidos, (ypač populiariosios)darbotvarkėje tai nėra verta dėmesio tema.

Naudojantis Runnymede Trust islamofobijos aspektų schema, bus tiriama kiek įvairūs aspektai atsispindi žiniasklaidos formuojamame diskurse, ir kokios temos yra išskiriamos kaip svarbiausios. Pagal minėtą schemą galima išskirti:⁴¹

- *Išskyrimą*, (exclusion)pasireiškiantį per bendruomenės veiklą politikoje ar dirbant;
- *Prievartą* (violence), kuri gali reikštis žodine, fizine ir nuosavybės niokojimo forma;
- *Prietas ir mitus*(prejudice), pasireiškiančius spaudoje ir bendrame visuomeniniame kontekste.Labai dažnai žiniasklaidos suformuoti stereotipai tampa vartojamais ir priimtiniais visuomenėje;
- *Diskriminaciją* (discrimination)- vykstančią darbo vietose ir suteikiant tam tikras paslaugas:moksle ir sveikatos apsaugoje.

Šie islamofobijos aspektai bus nagrinėjami per pagrindinių temų analizę, konstruojant žiniasklaidos diskursą:

1. Musulmonų bendruomenė ir vidaus bei užsienio politika;
2. Musulmonai – islamiško ekstremizmo bei terorizmo problematika;

⁴¹ Runnymede Trust.Aspects of Islamophobia.<<http://www.runnymedetrust.org/publications/pdfs/islamophobia.pdf> >

3. Musulmonų bendruomenė Lietuvoje- religinės praktikos, vietinių bei atvykusių musulmonų bendruomenių santykiai.
4. Musulmonų bendruomenė užsienyje- religinės praktikos, musulmonų ir vietinių gyventojų santykiai.

5.1. Musulmonų bendruomenė ir vidaus bei užsienio politika

Pirmiausia reikėtų apsibrėžti- ką turime omenyje nagrinėdami politikos reiškinių- mano manymu šią sąvoką reikėtų vertinti kaip visus priimamus sprendimus ir planus tiek šalies viduje, tiek ir išorėje.

Svarbu paminėti, jog 2001-2005 metų Lietuvos žiniasklaidos diskurse yra skiriamas nemažas dėmesys čečėnų bendruomenei-tiek jų kovoje, rinkimuose, tiek ir jų imigrantams Lietuvoje- 2 straipsniai iš nagrinėjamų 18. Viskas, kas yra vaizduojama kaip čečėnų kova dėl savo nepriklausomybės ar esminiai jų politikos sprendimai, yra priimama ypač pozityviai⁴², palaikant šių musulmonų poziciją.

Visgi čečėnų imigrantų įvaizdis yra ganėtinai kontroversiškas⁴³- nors stengiamasi nesilaikyti stereotipų, jog šie gali būti karingi, ūmaus būdo, tačiau kita vertus stebimasi jų vėlavimais į darbą, keistomis būdo savybėmis, absoliučiu draugiškumu, lietuviškos kultūros nepriėmimu-alaus atsisakymu bei vengimu mokytis lietuvių kalbą. Pabrėžiant šios musulmonų bendruomenės skirtumus-netgi straipsnio pavadinimas apie kitokią čečėnų gyvenimo būdą bei nesuderintus laikrodžius, skelbia, jog šie musulmonai yra kitokie, o tai jau galima vadinti išskyrimu.

Vietiniai musulmonai yra dažniau įvardijami kaip totoriai⁴⁴, kurie rūpinasi savo vietinės bendruomenės reikalais, save išskirdami iš likusių musulmonų. Atrodytų, jog įvykusi diaspora visuomenėje dar stipriau atsispindi žiniasklaidoje.

Užsienio įvykiai, kurių yra ganėtinai mažai, o ir šie yra siejami su terorizmu, karu Irake, religiniu radikalizmu. Štai pavyzdžiui, Ramadano šventės aprašymas yra pateikiamas kaip kruvina tragedija⁴⁵, aprašinėjant kiek per buvusias šventes žuvo žmonių. Tokie neigiami diskurso konstravimai, kuriant stereotipus, jog musulmonų bendruomenė yra žiauri ir primityvi, nes daug žmonių žuvo grūsties metu, kuria neigiamą įvaizdį apie pasaulinę bendruomenę.

Dar viena labai svarbi užsienio politikos tema-tai Turkijos klausimas⁴⁶, kurios neišvengiama ir Lietuvos žiniasklaidos diskurse. Ši Europą bandanti pasivyti pakankamai pasaulietiška musulmonų valstybė gąsdina Europą. Turinti daugybę skirtingų kultūros tradicijų, esanti daugiau Azijoje negu Europoje, turinti ypač didelį skaičių musulmonų, ji gąsdina Europą. Nors yra suvokiama, jog

⁴² *Ginčai dėl Čečėnijos referendumo. Atgimimas*, 2003, 03, 21-27, Nr. 11.

⁴³ GUDAVIČIŪTĖ, *Dalia.. Čečėnų laikrodžiai Lietuvos laiko dar nerodo, Lietuvos rytas*, 2005, 10, 08, nr.234.

⁴⁴ *Vilniaus totorių netenkina pasiūlymai dėl mečetės. Lietuvos rytas*, 2005, 08, 11.

⁴⁵ *Musulmonų religinės šventės palydovas-kruvinos tragedijos. Lietuvos rytas*, 2004, 02, 02, Nr.26.

⁴⁶ IVANOVAS, *Bemanas. Turkija, Europos Sąjunga ir europinės tapatybės klausimas. "Atgimimas"*, 2004, 10, 22-28, Nr.38(815).

Turkija gali būti labai naudinga ES, tačiau stereotipų kūrimas apie ją kaip apie šalį, remiančią terorizmą, ją išskiriant bei diskriminuojant yra pakankamai populiarus.

“Atgimime” pasirodęs straipsnis “Pavojus šventam sekuliarizmui” iškelia idėją, jog į valdžią išrinkta Teisingumo ir plėtros partija, kuri neslepia savo religingumo⁴⁷, gali atitolinti Turkiją nuo Europos Sąjungos. Nors partija nevykdo ir neužsiima jokia radikalia politika, visgi Vakaruose tokios partijos yra suvokiamos kaip pavojingos, nes yra laikomos konservatyviomis bei islamistinėmis. Šiuo atveju galima teigti, jog islamofobija čia pasireiškia kaip “vidurio kelias”, teigiant, jog per religiškausi nusiteikusi partija gali būti pavojinga bei supainioti politiką bei religiją priimdama svarbius sprendimus valstybės gyvenime. Prieš šią partiją Turkijoje valdę kariškiai buvo sekuliarizmo šalininkai, todėl baiminamasi, jog atėjusi konservatyvi religinga partija imsis naujų reformų bei atitolins Turkiją nuo Europos Sąjungos.

Kitų straipsnių pavadinimai šia tema taip pat patvirtina jaučiamą įtampą bei baime, jog valdžioje pasirodė konservatyvi partija- “Alternatyva : islamistai ar kariškiai”⁴⁸, nes religijos bei politikos susiejimas laikomas pavojingu bei nesilaikymu “vidurio kelio”, ką ypač vertina pasaulietiški Vakarai.

Visgi Turkijoje religija yra daug labiau atsijusi nuo kasdieninio socialinio gyvenimo, tai įrodo ir straipsniai apie krikščioniškų švenčių – Kalėdų atributų populiarumą. Antraštė “Kalėdų verpetas jau įtraukė ir Turkijos musulmonus” ganėtina netikėta ir įspūdinga⁴⁹, turint omenyje kaip dažniausiai apie Vakarų vertybes atsiliepia Islamo atstovai. Nors musulmonai, kurie labiau laikosi tikėjimo dogmų šiai tradicijai prieštarauja ir laiko tai bedieviškumu, visgi atrodo jog pirkimo manija bei verslininkų noras užsidirbti yra nesvetimas visur. Todėl eglutės, Kalėdų Seneliai, įvairios girliandos lengvai prigyja ir yra perkamos netgi musulmoniškoje šalyje.

Mitai bei stereotipai, jog musulmonai yra nepakantūs kitų religijų apeigoms- pavyzdžiui kad ir Kalėdoms yra neteisingi, kadangi ne tik liberalūs musulmonų dvasininkai to nesmerkia, kai kurių musulmoniškų kraštų gyventojai patys sėkmingai jas švenčia- tai ir minėtoji Turkija, Malaizija, Libanas. Atrodytų, jog tolerancijos tam daugiau neatsirado, šiuo atveju tą sąlygoja komercinio pobūdžio dialogas.

2007-2009 spaudoje taip pat atsiranda straipsnių, kurie negali būti matomi tik neigiamu aspektu, tačiau tai yra daugiau siejama su vidaus politika Pavyzdžiui, kad ir straipsnis apie Sigito Gedos Korano vertimą, kuriame taip pat nepamirštama paminėti, jog islamo ir krikščionybės vertybės yra panašios, siekiant suvokti šios religijos atstovus. Anot Sigito Gedos, “šiam tikėjimui (islamui aut.) yra primetama daugelis dalykų, kurių jame nėra.”⁵⁰ Straipsnyje taip pat plėtojama idėja, jog Korano

⁴⁷ REPEČKAITĖ, Daiva. *Pavojus šventam sekuliarizmui*. Atgimimas. 2007, 07, 27. Nr. 30.

⁴⁸ SKARDŽIŪTĖ, Renata. *Alternatyva: islamistai ar kariškiai*. Atgimimas. 2007, 07, 27. Nr. 30.

⁴⁹ VENCKUTĖ, Jolita. *Kalėdų verpetas jau įtraukė ir Turkijos musulmonus*. Lietuvos Rytas. 2009, 12, 24.

⁵⁰ GERBUTAVIČIUS, Ramūnas. *Koranas pirmą kartą prabilo lietuviškai*. Lietuvos Rytas, 2008, 08, 23.

vertimas gali pasitarnauti bendram pažinimui kitokios religijos atstovų, o knygos vertėjas suvokė, jog įvairių religijų atstovų moralinės vertybės yra tokios pačios, o Dievas yra vienas, tačiau jo pavidalų gali būti daug. Tokio pobūdžio straipsnyje galima pastebėti multikultūralizmo aspektus, tačiau tai nėra siejama su konkrečiais asmenimis, o religija bei jos šventraščiu bendrai.

Išryškėjus islamofobijos reiškiniams Lietuvos žiniasklaidos diskurse dėl vidaus ir užsienio politikos taip pat pateikiama ir teigiama informacija liudija, jog valstybės- bažnyčios teorija iš dalies pasiteisina. Keliuose straipsniuose yra paminima krikščioniškų religinių švenčių šventimas musulmoniškoje šalyje, taip pat teigiamai atsiliepiama apie Korano išvertimą į lietuvių kalbą, kadangi tai padės geriau suvokti kelias skirtingas religijas bei suvokti, jog visi esame labai panašūs.

5.2. Musulmonai ir islamiško ekstremizmo bei terorizmo problematika

Terorizmo bei ekstremizmo tema tapo ypač populiaria po 2001 metų rugsėjo 11 –osios dienos išpuolių. Anksčiau žiniasklaida galėjo laisvai interpretuoti šia tema, vėliau ji susidūrė su žiauria realybe. Kaip ir minėjau, Lietuvos žiniasklaidos diskursas nėra kažkuo išskirtinis- jis remiasi pasaulio įvykių pranešimais, globaliu bendruoju kontekstu.

Teroristų persekiojimas ir areštai, Irako karo tema, teroristiniai išpuoliai kurortuose-viskas yra pateikiama pakankamai objektyviai. Tačiau ir čia susiduriame su vietinių musulmonų(totorių) bendruomenės nuomone, jog vargu ar teroristinius aktus galėtų įvykdyti jų bendruomenės narys, nebent atvykėlis musulmonas iš kitų šalių. Tai dar kartą parodo absoliutų šių musulmonų bendruomenių nuomonių skirtingumą.”Bernardinų” internetiniame tinklapyje straipsnis apie tai jog “Musulmonai gresia Lietuvai?” anot jo autoriaus atrodo kaip neįtikimas scenarijus.⁵¹ Valstybės Saugumo departamento pateiktos išvados, jog Lietuvos mečetėse gali glaustis islamiškieji ekstremistai atrodo nėra ir negali būti vertinamas kaip rimtas argumentas, kadangi dauguma Lietuvos musulmonų yra nuosaikūs totoriai, kurie nepriklauso jokioms tokio pobūdžio organizacijoms. Nors atvykėliai musulmonai gali būti daug labiau siejami su ekstremistiniais judėjimais, ši idėja yra atmetama vien tik todėl, kad jų atvyksta per mažai. Per mažas musulmonų skaičius, nėra tinkama galimybė kažkam pasislėpti, todėl ši versija yra atmetama kaip neįtikinama.

Visgi islamofobijos aspektų, besireiškiančių stereotipų pavidalu atsiranda ir Mūsų žiniasklaidos diskurse. 2005 metų teroristiniai išpuoliai Londone turėjo savo rezultatus. Štai pavyzdžiui Rimvydas Valatka islamistus yra linkęs sieti su fašistais bei komunistais,⁵² kurie siekia sunaikinti Vakarų civilizacijos pagrindus. Akivaizdu, jog visada atsiranda tam tikra grupė žmonių, kurie gali būti siejami su radikalais , tačiau kai pradedama dvasinius musulmonų lyderius lyginti bei tapatinti su islamistais-tai jau stereotipų kūrimas, jog visi religiniai lyderiai musulmonai yra nusiteikę

⁵¹ VILUCKAS, Tomas. Musulmonai gresia Lietuvai?[žiūrėta 2010.05.01]< www.bernardinai.lt,> 2007,10,10.

⁵² VALATKA, Rimvydas. Po komunistų ir nacių- islamistai. Lietuvos rytas, 2005,07,25.

radikaliai. Danijos karikatūristo išspausdintos įvairios karikatūros- tame tarpe ir pranašo Mahometo, kuriame musulmonų pranašas yra vaizduojamas su galvos apdangalu kaip bomba, parodo kaip stereotipai išsišaknija. Kitos religijos pranašo vaizdavimas tokioje nedviprasmiškoje karikatūroje tampa normaliu dalyku, priimant tai kaip žodžio laisvę.

2008 metų "Lietuvos Ryto" straipsniuose ekstremizmo ir terorizmo temos yra mažiau siejamos su islamu bei musulmonų bendruomene, tačiau tam tikros temos- pavyzdžiui kaip Danijos karikatūros bei riaušinių veiksmai yra eskaluojami pastarųjų nenaudai. Antraštės šių straipsnių atveju nėra tokios skambios, tačiau iš straipsnio antraštės "Danijoje-žiniasklaidos iššūkis musulmonams" akivaizdu, jog tarp Vakarų pasaulio ir musulmonų bendruomenės egzistuoja nesutarimai. Danijos pusė šioje situacijoje parodoma kaip nesiruošianti atsiprašyti už karikatūras, laikraščio veiksmus yra linkusi vertinti kaip žodžio laisvę, tačiau smerkianti riaušinius.

Straipsnyje yra pamirštama taikūs musulmonų bendruomenės protestai prieš karikatūrų išspausdinimą, o vertinama tikrai riaušinių nelegali veikla, bei pasikėsinimai nužudyti karikatūros autorių- dienraščio "Jyllands-Posten" dailininką Kurtą Westergaardą⁵³. Atrodytų, jog šuo atveju taikomi dvigubi standartai- musulmonų bendruomenė yra kaltinama radikalizmu bei per dideliu karikatūrų sureikšminimu, pabrėžiant bendruomenės kraštutinumus bei per didelį religingumą. Tuo tarpu Danijos žiniasklaidos veiksmai bei pastangos dar kartą perspausdinti karikatūras neva parodant solidarumą žodžio laisvei, vertinama kaip teigiamas dalykas. Štai kad ir toks teiginys- "nesvarbu, jeigu tuomet "Jyllands Posten" kalbos laisve pasinaudojo neprotingai ir nenaudingai, šis laikraštis nusipelnė besąlygiško solidarumo, kai jam grasinama teroru⁵⁴ <...> todėl mes šiandien spausdiname šį piešinį, nors niekada nerėmėme "Jyllands-Posten" provokacijos. Danijos valdžios pozicija, jog kalbos laisvė yra užtikrinama ir karikatūristams, o parlamentarų kategoriškas atsisakymas atsiprašyti už piešinius⁵⁵, tik dar kartą parodo taikomus dvigubus standartus skirtingoms šalims, bei valdžios nenorą laikytis kompromisų. Šiuo atveju vertėtų prisimint Jungtinės Karalystės Salman Rushdie atvejį, kuomet šio autoriaus kūriniai taip pat papiktino musulmonų atstovus, tačiau šis įvykis buvo įvertintas taip pat per žodžio laisvės prizmę, pamirštant ir kitos pusės reikalavimus. Jungtinės Karalystės spauda tuomet ypač dažnai eskalavo musulmonų nepasitenkinimą kūriniais, bandymus nužudyti autorių bei knygų deginimus, sutapatindami tai su nacionalsocialistų knygų deginimo akcijomis.

Besipiktinantys musulmonų pasaulio atstovai spaudoje yra tarsi nepastebimi, tačiau riaušinių veiksmai yra įvertinami tuoj pat, susiejant bendruomenę su teroristais bei radikalais, nors radikalias priemones taiko tik labai maža dalis chuliganiškai nusiteikusių asmenų, kuriems tai tik proga išlieti savo pyktį, dažnai neturint jokio aiškaus tikslo. Jauni riaušiniai yra labai lengvai paveikiami bei

---

⁵³ *Danijoje- žiniasklaidos iššūkis musulmonams*. Lietuvos Rytas, 2008.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ *Danija neišsivaduoja iš riaušinių gniaužtų*. Lietuvos rytas. 2008, 02, 19.

įtikinami. Tačiau spaudoje, pasirodo ir teigiamo diskurso straipsnių susijusių su karikatūrų tema kaip pavyzdžiui “Danijos musulmonai:prašome tik pagarbos”,⁵⁶ kurie skatina dialogą bei toleranciją dviejų bendruomenių santykiuose. Musulmonų bendruomenės atstovai šiame straipsnyje parodomi kaip tolerantiški, siekiantys dialogo, supratimo savo religijai bei jos praktikoms. Jie vaizduojami ne tik nuliūdę dėl tokio žodžio laisvės supratimo, bet kartu ir dėl pasikėsinimų į karikatūristą po piešinių pasirodymo žiniasklaidoje. Taip pat jie jaučiasi nesuprasti, atskiriami nuo visuomenės bei nepritapę, anot vieno musulmono”išspausdintos karikatūros tėra didelio paveikslo dalelė- paveikslo, kuriame apie musulmonus kalbama neigiamai visame pasaulyje”. Tai tik viena iš žinučių, kurią siunčia nuosaikieji musulmonai vakarų visuomenei, įspėdami, jog netolerancijos bei islamofobijos apraiškos egzistuoja mūsų galvose. Taip pat teigiamo diskurso straipsniai yra nedidelė pradžia pasauliniame spaudos kontekste dialogo tarp skirtingų bendruomenių link. Tačiau kartu svarbu pabrėžti tai, jog šis straipsnis tėra užsienio agentūrų atspindys, o Lietuvos žiniasklaidos pozicijos yra daug mažiau, kadangi straipsnis nėra autorinis.

2008 metų spaudoje pastebimi straipsniai, kuriuose terorizmas nėra siejamas išskirtinai su musulmonais, arba musulmonais imigrantais vakaruose. Antraštėse taip nėra žodžio “musulmonas”- pavyzdžiui kaip “teroristai tesi pažadus smurtauti”⁵⁷, tačiau pačiame straipsnyje visgi paminima jog tai Kinijos uigūrų teroristų organizacijos, kurie įvardijami kaip musulmonai, grasinimai rengti išpuolius per Pekino olimpinės žaidynes.

“Atgimimo” straipsnyje “Terorizmo žemėlapyje- Karibų “piratai” “ iškeliamą idėją, jog išpuolius gali rengti ir atsivertėliai į islamą iš Karibų salų, esančių pačioje JAV pašonėje.⁵⁸ Savaitraščio diskurse taip pat yra bandoma paneigti egzistuojančius stereotipus, jog visi musulmonai yra teroristai, arba atvirkščiai. Teroristai ne visada veikia skatinami religinių motyvų, kaip dažnai buvo deklaruojama žiniasklaidoje arba įvairiuose straipsniuose. Nemusulmoniškuose kraštuose užaugusiems teroristams būdinga aukos mentalitetas, patirtas pažeminimas ar diskriminacija (tai gali būti atliekantys bausmes įkalinimo įstaigose), o atsivertimas gali būti daugiau protesto forma, jei netampa džihadistais ar islamistais (viešojo gyvenimo negrindžia islamo) principais. Iš dalies galima teigti, jog šis straipsnis paneigia egzistuojančius mitus apie musulmonus kaip teroristus, bet kita vertus autorė nustemba, jog teroristai nėra tradiciškai žinomi islamistai bei džihadistai. Tai kartu patvirtina faktą, jog spaudoje islamofobijos apraiškas patvirtinantys stereotipai egzistuoja.

Didžiausiame Lietuvos dienraštyje pasirodo straipsniai, kurie aprašo taikios kovos prieš radikalus pavyzdžius musulmoniškuose kraštuose.⁵⁹ Tai visiškai naujas požiūris spaudoje, stengiantis musulmoniškus kraštus parodyti ir iš gerosios pusės. Straipsnyje”Kovos prieš terorizmą receptas-

⁵⁶ Danijos musulmonai prašome tik pagarbos. www.bernardinai.lt, 2008,02,20.

⁵⁷ Teroristai tesi pažadus smurtauti.Lietuvos Rytas.2008,08,05.

⁵⁸ REPEČKAITĖ, Daiva. Terorizmo žemėlapyje- Karibų “piratai”.Atgimimas.2007,01,15-21.Nr.24.

⁵⁹ Kovos prieš terorizmą receptas- reikia perauklėti smogikus?Lietuvos rytas.2008,12,13.

reikia perauklėti smogikus?” pateikiama pavyzdys kaip būtent Saudo Arabijos dvasininkai reabilitacijos centruose moko ir bando perauklėti buvusius ekstremistus. Islamofobijos reškinių teorijoje būtent Saudo Arabija yra įvardijama kaip terorizmą remianti valstybė. Kadangi dalis teroristų 2001 metų įvykiuose JAV buvo Saudo Arabijos gyventojai, šis stereotipas dar labiau sustiprėjo. Iš Saudo Arabijos yra kilęs ir mistinis Osamos bin Ladenas. Žinant šiuos faktus, taip pat ir teiginį, jog radikalus islamo mokymas- vahabizmas⁶⁰ yra vyraujanti Saudo Arabijos religijos forma, galima teigti jog spaudoje pastebima teigiama tendencija musulmoniškų šalių atžvilgiu.

2009 metų didžiuosiuose dienraščiuose taip pat atsiranda daugiau autorinių straipsnių, kurie ne tik aprašo užsienio naujienų agentūrų žinias, bet yra daugiau kritiški, todėl jiems nėra būdinga tikrai neigiama, arba teigiama linija. Atrodytų, jog straipsnis apie teroristinę organizaciją “Hamas” negali būti teigiamas, tačiau jau pats straipsnio pavadinimas nėra vienareikšmiškas-“Gazos ruože-daugybė veidų turintis neįveikiamas priešas”.⁶¹ Šiame straipsnyje viena garsiausių palestiniečių teroristinių organizacijų Gazoje gyvenančių palestiniečių yra vertinama skirtingai- vienu ji yra giriamas už įvestą tvarką, sumažėjusį nusikalstamumą, už teikiamas socialines paslaugas- kaip mokyklų, ligoninių, religinių institucijų statymą bei finansavimą. Kartu ji yra kaltinama palestiniečių kankinimais, susidorojimu su opozicija, teroro taikymu bei kova prieš Izraelio valstybę. Straipsnis nėra vienareikšmiškas ir tai parodo jo pavadinimas- autorė lyg ir supranta Gazoje gyvenančius palestiniečius, kurie “Hamas” giria už tvarką, tačiau supranta ir tuos, kurie patyrė terorą dėl įtarimų bendradarbiaujant su opozicine “Fatah” grupuotės valdžia bei Izraeliu.

Nors ekstremizmo bei terorizmo temos po išpuolių yra ganėtinai jautrios žiniasklaidai bei dažnai eskaluojamos, visgi čia Lietuvos atvejis irgi pasireiškia kitaip. Kadangi dauguma straipsnių apie musulmonų bendruomenę bei terorizmą yra pateikiami iš užsienio naujienų agentūrų, tai patvirtina žiniasklaidos darbotvarkės nustatymo teoriją. Straipsniai nėra Lietuvos žurnalistų nuomonė, tiesiog laikomasi bendrų nustatytų gairių kaip ir kas vaizduojama užsienio spaudoje. Kadangi Lietuvoje musulmonų bendruomenė yra ganėtinai maža, o vietiniai musulmonai yra supanašėję su bendra dauguma, todėl kartais šiomis temomis nėra jokios pozicijos. Tai parodo, jog Lietuvos spaudoje svarbiais musulmonų bendruomenės klausimais vyrauja “štislis”, o pati Lietuva šiek tiek atrodo kaip periferija bendrame žiniasklaidos kontekste.

Iš dalies taip pat galima teigti, jog teigiama pozicija šios bendruomenės atžvilgiu taip pat yra užsienio agentūrų atspindys. Visgi ne vienas autorius abejoja, jog vietiniai musulmonai galėtų išpažinti radikalias idėjas, o tai rodo jog šiais musulmonais yra pasitikima.

---

⁶⁰ Kovos prieš terorizmą receptas- reikia perauklėti smogikus? Lietuvos rytas. 2008, 12, 13

⁶¹ ŽILINSKAITĖ, Jurgita. Gazos ruože-daugybė veidų turintis neįveikiamas priešas. Lietuvos rytas. 2009, 01, 10.

5.3. musulmonų bendruomenė Lietuvoje- religinės praktikos ir vietinių bei atvykusių musulmonų bendruomenių santykiai

Anot Egdūno Račiaus, yra sunkoka tipologizuoti, kokie gi musulmonai ir kiek jų gyvena Lietuvoje⁶²: tai yra *vietiniai nekonfliktiški totoriai*, kurie save apibrėžia etniniu, o ne religiniu pagrindu; *laikini atvykėliai*; *atsivertėliai*, kurių yra labai jau mažas skaičius; *už musulmono ištekėjusios moterys*; *nuotykių ieškotojai*, bandantys atrasti save.

Taigi musulmonų religinės praktikos-tokios kaip mečetės statyba, maldos ir kt. spaudoje nuo 2001 iki 2005 metų yra vertinama kaip teigiamo pobūdžio informacija, kuri visgi liečia tik tam tikras privilegijuotas musulmonų grupes.

Problema ta, jog senieji musulmonai(vietiniai totoriai) savaip vertina esančią situaciją –pirmenybę suteikdami senbuviams-tiek mečetės, tiek darbo atžvilgiu. Pavyzdžiui, straipsnis pristatantis Kauno mečetės jubiliejų- būtinai pabrėžia, jog tai yra totorių mečetė.⁶³, nors ten neabejotinai lankosi ir kitu tautybių žmonės. Jeigu yra pranešama informacija apie musulmonų bendruomenės atvirumą, atrodytu, jog labiausiai reikia dėkoti vietiniams musulmonams.

Nuo 2007 metų spaudoje atsiranda straipsniai, kurių antraštės skelbia, jog “lietuviai nebenori gyventi šalia musulmonų”⁶⁴, tačiau šis išskyrimo aspektas yra daugiau taikomas musulmonams kaip bendrajai pasaulinei bendruomenei, kadangi straipsnyje taip pat pažymima, jog Lietuvos gyventojai yra pakantesni totoriams ar čečėnams. Nors pastarosios grupės taip pat priklauso šios religijos atstovų grupei, grėsmė yra jaučiama iš nežinomo pasaulio musulmonų, vietinių netgi nelaikant šios bendruomenės atstovais. Tai gali būti vertinama kaip teigiamas šalia gyvenančios bendruomenės vertinimas arba tam tikras abejingumas jai, netgi nesistengiant suprasti, jog totoriai taip pat išpažįsta islamo religiją.

2009 metų “Bernardinų” internetinio portalo straipsnyje “Tyrimas:Lietuvoje religinės laisvės yra gerbiamos” tik dar kartą patvirtina faktą, jog jokie priešiški, neapykantos formos ar agresijos nėra taikomos pavyzdžiui prieš musulmonų bendruomenę, o kartu ir prielaidą, jog galbūt bendruomenė yra ganėtinai maža arba asimiliavusis, jog netgi nėra išskiriama kai pavyzdžiui judėjų bendruomenė.

Vertinant vietinių musulmonų įvaizdį spaudoje jį galima išskirti į kelias dalis- vietinių bei seniai Lietuvoje gyvenančių musulmonų religinės praktikos yra vertinamos labai teigiamai, tuo tarpu atvykėlių ne visada. Teigiamas įvaizdis deklaruojamas net keliuose straipsniuose, nes tokia numatyta žiniasklaidos darbotvarkėje.

⁶² RAČIUS,Egdūnas. “Lietuvos musulmonai-preliminari tipologizacija” www.bernardinai.lt, 2004, 12, 09.

⁶³ SAVIČIŪNAITĖ,Vida “ Prie Kauno mečetės- maldos keturiomis kalbomis” *Lietuvos rytas*, 2003, 07, 05.

⁶⁴ “Vis daugiau lietuvių nenorėtų gyventi šalia musulmonų”.*Lietuvos rytas*,2007,03.07.

5.4. Musulmonų bendruomenė užsienyje - religinės praktikos, musulmonų ir vietinių gyventojų santykiai

Peržvelgus pateiktus straipsnius galima aiškėja, jog neigiamas įvaizdis bei islamofobijos apraiškos yra siejama su musulmonais kurie gyvena už Lietuvos Respublikos sienų-Europos Sąjungoje Artimuosiuose Rytuose. Formuojamas žiniasklaidos diskursas musulmonų bendruomenės atžvilgiu yra daugiau teigiamo pobūdžio, kai vertinama vietinė bendruomenė arba Lietuvoje vykstantys veiksniai susiję su musulmonais. Stereotipai bei priešpriešos yra daugiau taikoma svetur gyvenančiai bendruomenei.

Mykolo Drungos straipsnis apie tai, jog “be musulmonų nėra Europos” gali sukelti ir mano manymu sukelia dviprasmiškas mintis.⁶⁵ Nors net apie 80 procentų Europos musulmonų nėra praktikuojantys musulmonai, visgi jie vertinami labai atsargiai, dažnai juos išskiriant bei taikant įvairius stereotipus. Tai ir yra islamofobijos apraiškos. Nors iš musulmonų bendruomenės atstovų yra reikalaujama laikytis įstatymų ir visų kitų piliečio tiesių, visgi pilnaverčiu piliečiu jis netampa, dažnai tik antrarūšiu. Anot straipsnio autoriaus patys europiečiai turėtų tapti pakantesniais bei pripažinti, jog dauguma musulmonų jau seniai integravosi į visuomenę ir tapo jos dalimi. Visgi Europa, nors ir suvokdama jog neišgyventų be šios bendruomenės vis dar taiko “mes” ir “jie” principą, kuris yra būdingas orientalizmo išpažinėjams. Ši atskirtis tikrai nepadedą kurti geresnės bei tolerantiškesnės visuomenės. Suvokus, jog būtent musulmonai yra tikrieji europiečiai, nes anot autoriaus jie negali būti vokiečiai ar bavarai, galbūt nustosime taikytis šiuos ydingus islamofobijos pricipus ir juos priimsime kaip tikrų tikriausius europiečius.

Jeigu vertintume religines praktikas, straipsnis, kuris pasakoja apie islamo religijos tradicijas-bando sukurti įtampą antrašte”fanatikai šventojo karo dalimi laiko net santuokos įžadus”⁶⁶. Straipsnio autorė kartu su pašnekovės-jaunos musulmonės pagalba bando daryti savo išvadas, jog santuoka su musulmonu, pastarajam yra tik būdas į savo religiją atversti kitatikį. Nors kalbinama pašnekovė to nepatvirtina, tik iškelia tokią prielaidą, tai tampa pagrindine straipsnio mintimi bei antrašte, pabrėžiant religijos svarbą bei jos sureikšminimą socialiniame gyvenime nukrypstant nuo tradicinių normų. Šiuo atveju galima išvelgti islamofobiją kaip “aukso vidurio”nebuvimą, kuomet pateikiama nuomonė, jog musulmonai yra tikri religijos fanatikai, vardan kurios aukoja meilę, gerus santykius šeimoje. Negalima atmesti tokios galimybės, jog visada yra konservatoriškų pažiūrų žmonių, tačiau tai tik maža dalis iš visos musulmonų bendruomenės.

⁶⁵ DRUNGA, Mykolas. Musulmonai, žydai, europiečiai. www.bernardinai.lt 2009,06,29.

⁶⁶SABALIAUSKAITĖ, Kristina. Fanatikai šventojo karo dalimi laiko net santuokos įžadus. Lietuvos rytas, 2007,10.

Taip pat straipsnio autorės teiginys, jog smarkiai padažnėjusios santuokos tarp musulmonų vyrų ir vakariečių moterų yra viena šventojo karo formų, tarsi viduramžių priesakas kartotas kariams⁶⁷ tarsi vėl iškelia stereotipus, jog vakariečiai mato musulmonus, kaip nusiteikusius prieš progresą, susijusius su viduramžiais. Autorės pašnekovė šio fakto taip pat nepatvirtina, teigdama jog santuokų nevertėtų vadinti tik džihadu. Nagrinėjant šį atvejį, nereikėtų atmesti ekonominių motyvų, kurie daug dažniau tampa pagrindu imigrantų ir vakariečių santuokoms.

Autorės kalbinama jauna musulmonė, gyvenanti Jungtinėje Karalystėje, nėra iš visiškai musulmoniškos šeimos, pati savo žodžiais taip pat patvirtina faktą, jog jos motina vakarietė tekėdama už musulmono vyro, savo gyvenimą įsivaizdavo kaip egzotišką sceną iš “Tūkstančio ir vienos nakties”⁶⁸ pasakos, dar kartą patvirtindami faktą, jog vakarai musulmonų kraštus romantizuoja bei sieja su orientalizuoja, išskirdami juos kaip “kitus”.

Ne mažiau šokiruojančia tampa tiesa, jog dauguma musulmonų tėvų bei vyrų niekada neatleistų dukters meilės kitatikiui ir netgi pateisintų prievartą ar mirties bausmę jai. Šiuo atveju straipsnio autorė yra linkusi suabsoliutinti visą tiesą, o musulmonų bendruomenės vyrus vertinti kaip turinčius visišką galią, sprendžiančius moterų likimus, bei pavaizduotus kaip blogio, prievartos ir teroro sutvėrimus.

Spaudoje pasirodo ir ne mažai ganėtinai prieštaringų straipsnių vertinant musulmonų bendruomenę bei jos religines praktikas. Atrodytų, jog straipsnis “Newsweek: Islamas keičia veidą?”⁶⁹ deklaruoja teigiamus pokyčius musulmonų bendruomenėje, kurioje radikali islamo dogmų interpretacija bei džihado⁷⁰ vertinimas keičiasi. Radikalių islamistų bandymai interpretuoti ir savaip pritaikyti Korano tiesas bei Hadith⁷¹ rinkinių posakius keičiasi nuosaikesniais. Tačiau pažvelgus į tai iš kitos pusės galima teigti, tarsi iš karto sudaromos nuostatos, jog radikalesnės interpretacijos buvo taikomos visu, kol nebuvo suvokta ir pradėta jas keisti. Neva radikali Korano interpretacijos buvo įgyvendinamos ne tik radikalų dėka, o ir neišmanančių nuosaikių musulmonų bei vakariečių dėka. Tai tarsi išankstinė nuostata, jog klaidas darė musulmonų bendruomenės nariai, kad neteisingas, kategoriškas bei radikalus religijos tiesų interpretavimas buvo priimamas kaip teisingas visoje bendruomenėje. Tačiau 2008 metais pavišinto pasaulio musulmonų bendruomenės tyrimo rezultatai parodė, jog absoliuti dauguma musulmonų pasmerkė 2001-ųjų rugsėjo 11-osios JAV ir visus kitus teroristinius išpuolius⁷², Tyrimai taip pat atskleidė, jog devyni iš dešimties pasaulio musulmonų yra nuosaikūs. Taigi tampa aišku, jog garsiausiai ir reiškiasi radikalioji dalis.

---

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ *Newsweek: Islamas keičia savo veidą?* www.bernardinai.lt 2008,06,18

⁷⁰ Džihad- 1) taiki kova, stengiantis įveikti savo trūkumus, tampant tikru dievobaimingu musulmonu; 2) fizinė kova, nukreipta į išorę (ekstravertiška), prieš tuos, kurie priešinasi islamo principams ir dogmoms.

⁷¹ Chadysai- Muchamedui priskiriami posakiai, nutikimai ir veiksmai, pateikti rinkiniuose.

⁷² *Musulmoniškas galvosūkis Vakarų pasauliui*. Respublika.2008,03,05.

Straipsnio pavadinimas taip pat nevienareikšmiškas, kuriame teigiama, jog islamas kaip religija keičia veidą. Tačiau religija pati nesikeičia, gali keistis tik ją interpretuojančių tikinčiųjų supratimas. Pati religija nedeklaruoja radikalių ar neradikalių tiesų, ją interpretuoja išpažinėjai. Šiuo atveju pasireiškia išankstiniai nusistatymai, bei paveldėtos orientalizmo tiesos, jog religija yra sustabarėjusi, bei neprisitaikanti prie šiandienos realybės. Tai religijos stereotipizavimas kaip nesivystančios bei nepripažįstančios progreso. Kitas panašaus tipo straipsnis teigia, jog “ne islamas, bet krikščionybės silpnėjimas yra grėsmė Europai”⁷³, tarsi netiesiogiai patvirtinant, stereotipą, jog šios religijos išpažinėjai yra blogis. Straipsnyje paneigiama islamizacijos grėsmė, ją pakeičiant krikščioniškų vertybių silpnėjimu, tačiau straipsnio latentinis turinys parodo, jog nesąmoningai yra bijomasi šios religijos.

Straipsnyje pateikiamos tokios mintys “jog viski situacija keičiasi, iškilūs musulmonų mąstytojai, tarp jų- ir kai kurie buvę svarbūs O.bin Ladeno rėmėjai, atmeta jo propaguojamą džihado versiją.”⁷⁴ Tokios straipsnio idėjos klaidina, kadangi šiuo atveju visi mąstytojai yra sutapatinami su radikalių politikos atstovais, o didžioji dalis jų niekada nepritarė bei nesilaikė radikalių linijų. Visų musulmonų bendruomenės atstovų sutapatinimas su radikalia grupuote, vėliau yra paaiškinimas tuo, jo visgi jie susiprato ir šiuo metu renkasi nuosaikią poziciją. Tai tam tikro stereotipo, jog visa bendruomenė ar jos elitas yra “blogis” bei per daug religingi palyginus su pasaulietiškais vakarais. Kita vertus, straipsnis taip pat yra užsienio naujienų agentūros vertimas, o ne lietuvių žurnalistų pozicija kuris ne visada gali būti interpretuojamas.

2009 metų “Respublikos” straipsniuose pasirodžiusi informacija apie musulmonų mečečių minaretų uždraudimą Šveicarijoje atskleidžia tam tikras europiečių baimes bei stereotipus.⁷⁵ Idomu tai, jog liberalumu garsėjanti Šveicarija bei jos gyventojai pasirodė mažai kuo besiskiriantys nuo kartais islamofobiškų prancūzų. Šiuo atveju iniciatyvos autoriai teigė, jog siekia išvengti Šveicarijos politinės islamizacijos, ir tai neturi nieko bendro su religija⁷⁶. Tačiau svarbu pabrėžti tai, jog minaretai yra visų pirma yra religiniai simboliai, tai musulmonų religinės praktikos dalis. Šie pasisakymai tik dar kartą įrodo, jog Europa besibaimindama savo stereotipų, dar labiau blogina santykius su musulmonų bendruomene. Būdama ganėtinai pasaulietiška Europos bendruomenė, musulmonų religingumą laiko pavojingu bei sieja tai su politine galia bei nukrypimu nuo “vidurio kelio”. Straipsnyje pažymima ir tai, jog panašios baigties sulauktų ir referendumai Belgijos, Nyderlandų ar Vokietijos visuomenėse.

Prieš šio straipsnio pasirodymą, internetiniame tinklapyje “Bernardinai.lt” pasirodžiusiame kitame straipsnyje teigiama, jog musulmonų bendruomenė besistengdama sumažinti prietarus bei

⁷³ Ortodoksų vyskūpas Ilarionas: “Ne islamas, bet krikščionybės silpnėjimas yra grėsmė Europai”. www.bernardinai.lt 2009,04,15.

⁷⁴ Newsweek: Islamas keičia savo veidą? www.bernardinai.lt 2008,06,18

⁷⁵ Valentinas Beržiūnas. Minaretai suskaldė Europą. Respublika. 2009,12,05.

⁷⁶ Minaretų draudimas sukėlė aistras. Respublika. 2009,12,01.

stereotipus susijusius su jų religinėmis praktikomis, pakvietė Šveicarijos visuomenę į mečetas.

⁷⁷Teigiamo diskurso straipsniai skatina dialogą tarp vakariečių bei musulmonų bendruomenių, kurie labai dažnai yra pateikiami būtent “Bernardinai.lt” internetinio tinklapio erdvėje, tačiau labai dažnai šie straipsniai tai tik užsienio agentūrų turinio kopija bei vertimas.

Ypač radikaliais draudimais bei politika, moterų teisių suvaržymais garsėjančios tokios musulmoniškos valstybės kaip Sirija ir Iranas straipsniuose pateikiamos tiek iš teigiamos, tiek ir iš neigiamos pusės. Straipsniai mano manymu yra ganėtinai nevienareikšmiški, kadangi Europa Siriją bei Iraną laiko ganėtinai radikaliomis valstybėmis, su jomis siejama daug mitų bei stereotipų. Anot vienos lietuviškos studentės, studijuojančios arabų kalbą Sirijoje, nors šalyje ir veikia slaptoji policija bei draudžiama kalbėti apie politiką viešai, galioja tam tikrų interneto tinklapių draudimai, visgi daugelis draudimų gali būti apeinami.⁷⁸ Netgi amerikietiškos kultūros produkcija-filmai, maistas bei kita yra prieinama šioje šalyje.

Ne mažiau įdomi informacija pateikiama ir straipsnyje apie Iraną, kur moterys yra tarsi antrarūšiai sutvėrimai, kur vyro žodis yra daug svarbesnis ir vertingesnis, kur be vyro sprendimo moteris negali išvykti. Ši šalis yra ypač apipinta įvairiausiais stereotipais bei mitais.

Dažniausiai musulmonės moteris mes įsivaizduojame su skraistėmis, nedirbančias, nesimokančias, nepriimančias jokių sprendimų. Joms yra pritaikoma daugybė stereotipų, visgi anot straipsnio musulmonė moteris gali būti išsilavinusi bei turėti savo nuomonę. Kaip straipsnio herojės ji gali būti profesionali lenktynininkė, kuri varžosi su vyrais, 30-ies metų dar neištekėjusi, pasidariusi plastinių operacijų, rūkanti bei gerianti alkoholį.⁷⁹

Lietuvos žiniasklaida taip pat nevengia netipinių straipsnių apie islamą bei humorą.⁸⁰ Straipsnyje iš pateikiama informacija, jog toks dalykas yra įmanomas, tačiau kartu yra stebimasi, kaip tai suderinama. Viena vertus, būtų galima išvelgti tam tikrų mitų-jog islamas yra siejamas su puritoniškumu, todėl juokai nėra tinkama tema, neva musulmonai nejuokauja. Kadangi islamo religija neteisingai yra suvokiama kaip pasisakanti prieš pažangą bei užstrigusi viduramžiuose, todėl atrodytų, jog juokai nėra vertinami šioje bendruomenėje. Tačiau straipsnio autorius kalbindamas vieną iš musulmonų komikų, jo žodžiais patvirtina, jog islamo religija tikrai nedraudžia juokauti, tačiau yra tam tikros temos, kuriomis nejuokaujama- tai religija. Musulmonų bendruomenės tikrai nėra vienalytės, todėl žiniasklaidos suformuota klaidinga nuomonė arba mitas nėra pritaikoma visoms bendruomenėms.

⁷⁷ Šveicarijos musulmonai mečetėse surengė atvirų durų dieną. www.bernardinai.lt 2009,11,08.

⁷⁸ ŽILINSKAITĖ, Jurgita. Studentė iš Lietuvos nepasiduoda Sirijos valdžios kurstomai baimei. Lietuvos Rytas. 2008,08,23.

⁷⁹ KUNSKAITĖ, Milda. Nuodėmė dvelkia svajone, svajonė-nuodėmė. Respublika. 2008, 01,26.

⁸⁰ KHAN, Yasmen. Ar dera Islamas ir humoras? www.bernardinai.lt 2007,1,21

Apibendrinant bei darydama galutines išvadas tikėjausi, jog bus galima vienareikšmiškai teigti kad informacija Lietuvos žiniasklaidos diskurse pateikiama 2001-2009 metais apie musulmonų bendruomenes gyvenančias pasaulyje bei Europos Sąjungoje yra daugiau teigiamo atspalvio, o pateikiama neigiamo atspalvio informacija tai užsienio naujienų agentūrų atspindys. Kadangi dauguma informacijos apie musulmonų bendruomenes yra gaunama iš užsienio naujienų agentūrų, tai nėra autorinė žiniasklaida, o daugiau interpretacijos arba vertimai iš kitų kalbų.

Visgi labai nedidelę dalį straipsnių sudaro ir Lietuvos žurnalistų darbai, kurie nėra teigiamo turinio. “Bernardinai.lt” interneto dienraštyje straipsnio antraštė byloja tam tikrą užslėptą baimę tai visuomenės daliai, kurios gerai netgi nepažįstame- “Ar ES gali tapti musulmoniška?”⁸¹ Tai jau lietuviškas straipsnis, kuris nuteikia ne visiškai vienareikšmiškai, nors atrodytų, jog būtent mes turėtume būti tolerantiški imigrantams, kadangi patys tokiais esame daugelyje Europos valstybių. Tokiais turėtume būti ir todėl, kadangi musulmonų atvykėlių bendruomenė Lietuvoje nėra didelė, dažnai tik kertanti Lietuvos teritoriją kaip laikiną stotelę.

Straipsnyje deklaruojami tam tikri islamofobijos principai, kurie išryškėja jau nuo pirmųjų straipsnio pastraipų. Autoriaus baimė, jog po 20 metų Briuselis gali tapti visiškai musulmonišku miestu,⁸² o kartu su juo ir visa Europa, atrodo šiek tiek senamadiškai bei patvirtina tam tikras senas europiečių fobijas, išlikusias dar iš orientalizmo laikų, kuomet musulmonai buvo siejami su užkariautojais turkais.

Tokie straipsnio teiginiai, jog “galbūt vakarai palaiapsniui integruojami į islamo pasaulį”⁸³ bei “kompaktiškai gyvenančios musulmonų bendrijos praktiškai nesiintegruoja į europietišką socialinę-kultūrinę erdvę”- tarsi pabrėžia jog bendruomenė nėra linkusi perimti europietiškos kultūros tradicijas, tarsi užsilikusi viduramžiuose bei neprogresuojanti, o kartu linkusi skelbti savo religiją bei norinti atversti kitatikius bei “nesusipratėlius” į islamo religiją. Tačiau tai nėra tiesa, visų pirma dauguma imigrantų musulmonų atvyksta į Europos Sąjungos šalis dėl ekonominių motyvų- siekdami geresnio gyvenimo, mokslo galimybių, kai kurie ir dėl laisvesnės aplinkos. Anot islamo eksperto Egdūno Račiaus - yra musulmonų kurie taip integravosi, jog juos net sunku atpažinti- ir iš elgesio, ir iš aprangos, ir iš kitų specifinių dalykų.

Dalis musulmonų laikosi savo tradicijų, kadangi tai yra jų kultūros bei savęs įprasminimo dalis, tai nėra vien jų nenoras likti atskirai nuo europietiško tradicijų. Pati Europa savo kultūromis taip pat yra labai skirtinga, tačiau deklaruojanti toleranciją bei demokratiškumą. Visgi straipsnyje yra pastebimi islamofobijos kaip išskyrimo reiškiniai, teigiant jog “čadros ir daugpatystė – toli gražu ne pagrindiniai nukrypimai nuo europietiško elgesio normų”.⁸⁴ Musulmonių skraisčių faktas spaudoje

---

⁸¹ DUBONIKAS, Gediminas .Ar ES gali tapti musulmoniška? www.bernardinai.lt 2008,04,02.

⁸² Ten pat.

⁸³ Ten pat.

⁸⁴ Ten pat.

ir kitur yra labai dažnai suvokiama kaip moterų priespauda, mažesnės laisvės bei vyrų valdžia, nors tai tėra noras laikytis savo tradicijų kaip mes laikomės savų.

Vienas teiginys išreikštas straipsnyje ypač baugina- tai musulmonų ir radikalizmo susiejimas- “musulmonų bendrijose<...> nuolat auga radikaliojo islamizmo įtaka” bei “tai ne europietizuotas islamas, o labai radikalusis islamizmas” .Šis islamofobijos reiškinys paplito Jungtinės Karalystės spaudoje po teroristinių išpuolių. Jis yra ypač ydingas suvokiant, jog dauguma musulmonų yra nuosaikūs, tačiau girdimi ir matomi radikaliausi. Musulmonų bendruomenės atsiskyrimas bei musulmonų kūrimasis savo tautiečių aplinkoje, o ne maišymasis su europiečiais yra vertinamas kaip radikalizmo pradžia. Įdomus faktas- jog musulmonų bendruomenės atstovai yra priversti gyventi atskirai nuo europiečių, kadangi labai dažnai jie neturi kito pasirinkimo, nes yra nepriimami bei vertinami stereotipizuotai.

Beveik pačioje straipsnio pabaigoje autorius teigia, jog “ jog plintančio socialinio reiškinio, kaip musulmonų nedarbas priežastis Vakarų Europoje, pakankamai didelės socialinės išmokos” ⁸⁵, taip pabrėždamas ne tik musulmonų nenorą integruotis, bet ir nenorą progresuoti bei tobulėti. Taip straipsnyje patvirtinama ir dar vienas stereotipas- musulmonų kaip nemodernių, užsilikusių viduramžiuose, nenorinčių tobulėti bruožas. Apibendrinant galima teigti, jog neigiamo diskurso straipsnių nėra daug lietuviškoje žiniasklaidoje, tačiau pasitaiko. Svarbu ir tai, jog straipsnio pabaigoje autorius suvokia, jog pagrindinė problema slypi Vakaruose, jų susvetimėjime, vertybių praradime bei moraliniame nuosmukyje.

Gyvenančios užsienyje musulmonų bendruomenės vertinimas yra daugiau pagrįstas islamofobijos teorija, nors šie musulmonai mums nėra pažįstami, visgi išryškėja daugiau neigiamo diskurso straipsnių. Labai maža dalis šių straipsnių yra autoriniai, todėl situaciją galėtume vertinti kaip bendros žiniasklaidos darbotvarkės išdavą, tačiau dalis kitų yra itin priešiški bei islamofobiški.

6. ISLAMOFBIJOS REIŠKINIAI JUNG TINĖS KARALYSTĖS ŽINIASKLAIDOJE

Atliekant tyrimą Lietuvos žiniasklaidos diskurse buvo nuspręsta remtis islamofobijos teorija, kuri buvo pritaikyta Jungtinės Karalystės atveju. Šio tyrimo metu bandoma nustatyti kiek islamofobijos teorija veikia Lietuvos spaudoje, o kiek Lietuvos atvejis yra išskirtinis. Išnagrinėtas Jungtinės Karalystės atvejis yra pasirinktas kaip lyginamasis modelis bei atskaitos taškas Lietuvos žiniasklaidos tyrimui.

Musulmonų bendruomenės įvaizdis jau nuo pat imigracijos pradžios į Jungtinę Karalystę dažniausiai būdavo vertinamas labai kontraversiškai, dažniausiai šią bendruomenę vertinant neigiamai. Islamofobijos teorija šios valstybės mokslininkų buvo iškelta dar prieš didžiuosius teroristinius įvykius pasaulyje. Tyrime, kurio nagrinėjamas laikotarpis prasideda po 2001 m. 9/11

---

⁸⁵ Ten pat.

išpuolių iki 2005 pabaigos arba tiksliau 2005 metų liepos mėnesio išpuolių Londone, Jungtinėje Karalystėje, apima du dienraščius- kairiųjų pažiūrų “The Guardian” ir konservatyvesnį centro dešinės “The Daily Telegraph” , kurio apyvarta 2005 metais tarp didžiųjų laikraščių buvo didžiausia.

Naudojantis jau minėtają Runnymede Trust islamofobijos aspektų schema bus tiriama kiek šios pagrindinės keturios islamofobijos veikimo formos atsispindi per žiniasklaidos formuojamas - politikos, ekstremizmo ir visuomenės bei ryšių temas. Pagal minėta schemą galima išskirti:⁸⁶

- **Išskyrimą**, (exclusion) pasireiškiantį per bendruomenės veiklą politikoje ar dirbant;
- **Prievartą** (violence), kuri gali reikštis žodine, fizine ir nuosavybės niokojimo forma;
- **Prietas ir mitus** (prejudice), pasireiškiančius spaudoje ir bendrame visuomeniniame kontekste. Labai dažnai žiniasklaidos suformuoti stereotipai tampa vartojamais ir priimtinais visuomenėje;
- **Diskriminaciją** (discrimination)- vykstančią darbo vietose ir suteikiant tam tikras paslaugas: moksle ir sveikatos apsaugoje.

<i>Keturi pagrindiniai islamofobijos aspektai bus nagrinėjami per šių temų diskursus :</i>
1) Bendruomenės dalyvavimas vidaus ir užsienio politikoje, Jungtinės Karalystės politinio elito formuojamas įvaizdis;
2) Jungtinės Karalystės musulmonų bendruomenė ir islamiškas ekstremizmas, terorizmo problematika;
3) Musulmonų bendruomenė ir Jungtinės Karalystės visuomenė A) religinių musulmonų praktiku problema; B) musulmonų ir kitų bendruomenių santykiai bei vertybiniai skirtumai.

6.1. Bendruomenės dalyvavimas vidaus ir užsienio politikoje

Musulmonų bendruomenės vertinimas ir pripažinimas vyko tam tikrais etapais. Nuo 1997 m. abiejų pusių- tiek musulmonų mažumos, tiek J.K. politikų suvokimas jas turint daug bendro tarpusavyje, paskatino politinį elitą tęsti dialogą. Britų Premjeras Tony Blair pabrėžė, jog visuomenė su musulmonais dalinasi “labdaros ir rasinės lygybės” koncepciją⁸⁷, tai adresuodamas Britanijos Musulmonų Tarybai. Net politinio elito lygmenyje buvo patvirtinta, jog musulmonai priklauso multikultūrinei visuomenei, o religiniai bei rasiniai prietariai tikrai nėra priimtini Jungtinei Karalystei. Galbūt tai skamba ir per daug optimistiškai, tačiau 1999 metais jau galima akcentuoti tam tikrus pasikeitimus įvaizdžio kitime pačiame aukščiausiame politinio aparato lygmenyje.

⁸⁶ Runnymede Trust. Aspects of Islamophobia. <<http://www.runnymedetrust.org/publications/pdfs/islamophobia.pdf>> [Žiūrėta 2006.05.10]

⁸⁷ KHAN, Zafar. *Muslim presence in Europe: The British dimension-identity, integration and community activism.*, 40p.

Tačiau labai daug kas pasikeitė po 2001 metų rugsėjo 11 d. išpuolių JAV, kuomet Vakarų Europoje sustiprėjo dešiniojo nacionalistinio sparno partijos - besiremiančios anti-imigracine politika, kurios diktavo sąlygas ir pagrindinėms partijoms. J.K. konservatorių partija taip pat pasirinko politikos darbo tvarkę, paremtą įvairių religinių ir etninių grupių imigracijos stabdymu. Musulmonai šioje darbotvarkėje tapo nepageidaujamais imigrantais, kurie kėlė baimę Jungtinėje Karalystėje.

Bendruomenės religinės praktikos po išpuolių tapo ypač diskutuotina problema, islamistams religiją naudojant kaip pateisinimo priemonę savo veiksmams. Anot Bendruomenių Rūmų atstovo Tony Wright, religinių mokyklų idėja buvo bloga⁸⁸ tačiau dabar tai skamba kaip beprotybė. Panašios nuotaikos vilnijo ir kitose Vakarų Europos valstybėse. Senosiose funkcionuojančios demokratijos šalyse valdančiųjų pagrindinių partijų elitai ignoravo mases, labiau atsiliepdami ir reaguodami į anti-imigrantiškas bei anti-musulmoniškas pažiūras skleidžiančias partijas. Britanijos nacionalinė partija, Prancūzijos nacionalinis frontas ir Olandijos List Pim Fortuyn⁸⁹ – radikalesnės nacionalistiškai nusiteikusios partijos ėmė laikytis daug griežtesnių kriterijų imigrantų atžvilgiu 2002 metais. Jau anksčiau vyravusi Islamofobija, rasinės problemos dar labiau sustiprėjo po išpuolių 2001 metais. Vakarų Europos valstybės, ir pati Jungtinė Karalystė ilgai kovojo su įvairiausių rūšių diskriminacija, bei nelygybe ir stengėsi integruoti musulmonus į istoriškai susiformavusias krikščioniškas visuomenes. Nors problemos susijusios su religinių praktikų įtvirtinimu, labai skyrėsi Vokietijoje, Prancūzijoje bei Jungtinėje Karalystėje, sustiprėjusi populiaranti antipatija Islamui bei musulmonams po išpuolių ribojo racionalią politiką, kuri dar tik pradėjo vystytis, tiek musulmonų organizacijų bei lyderių dėka, tiek ir politinio elito Jungtinėje Karalystėje pastangomis.

J.K. žiniasklaidos diskurse bendruomenės politinis aktyvumas nėra plačiausiai nagrinėjama tema, tačiau išryškėja kaip labai svarbi musulmonų bendruomenei, kuri gali dalyvauti rinkimuose ir rinkti savo atstovus. Iš 32 nagrinėtų "The Daily Telegraph" straipsnių- politika atsispindėjo tik 15 % viso tyrimo straipsnių. Dalyje straipsnių atsispindi musulmonų aktyvumas vidaus politikoje, kiti remiasi užsienio politika. Tačiau šios dvi sferos po J.K. dalyvavimo karuose Irake bei Afganistane įtakoja viena kitą.

J.K. dalyvavimas Irako kare 2003 m. sukėlė skilimą tarp 2 mln. Britanijos musulmonų⁹⁰, kadangi dauguma jų buvo lojalūs tiek savo šaliai, tiek ir savo religijai. Net ¾ respondentų nepritarė intervencijai į Iraką ir vertino ją kaip neteisėtą ataką. Tačiau dauguma jausdamiesi ne tik J.K.

---

⁸⁸FETZER, Joel S., SOPER, J. Christopher. *The Roots of Public Attitudes Toward State Accommodation of European Muslims`Religious Practices Before and After September 11.*//*Journal for the Scientific Study Of Religion*, 00218294, June 2003, Vol.42, Issue 2, 1.

⁸⁹ Ten pat, 2.

⁹⁰ KING, Anthony. *Most UK muslim oppose war.* *The Daily Telegraph*. 2002,12,07. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

piliečiais, bet ir musulmonais neturėjo tvirtos nuomonės atakos atžvilgiu. Taip bendruomenė atsidūrė sudėtingoje situacijoje, kadangi diktatoriaus valdžią laikė neteisėta, tačiau nepritarė T. Bleiro politikai Irako kare.

Kariniai veiksmai Afganistane-Birmingemo centrinės mečetės vadovą bei Britanijos Islamo Visuomenės organizaciją (The Islamic Society of Britain) nuliūdino⁹¹, kadangi turėjo būti sprendžiami tarptautiniame teisme, vystant dialogą tarp kultūrų. Tačiau valdančiųjų leiboristų politika buvo vis dar tikima. Tuo tarpu radikali organizacija Al-Muhadžirun (Al-Muhajiroun) lyderis Omar Bakri Muchamedas atakas vadina barbariškais ir nukreiptomis prieš žmogiškumą, kviesdamas musulmonus vienytis. Radikaliu dvasininku tituluojamas Abu Hamza al-Masri atakas vadina Osamos bin Ladena pergale, vadindamas jį kankiniu.

Taigi musulmonų bendruomenė užsienio politikoje vaizduojama labai prieštaringai-susiskaldžiusi, neturinti tvirtos nuomonės J.K. "kare su terorizmu". Taip ją atskiriant ir vaizduojant kaip nepatikimą, neapsisprendusią ir net pavojingą sąjungininkę Vakarų politikoje, susidaro neigiamo pobūdžio bendruomenės vaizdavimas. Kaip parodė vėliau atliktas pasaulinis musulmonų bendruomenės tyrimas- dauguma musulmonų pasmerkė teroristinius išpuolius pasaulyje, devynis iš dešimties yra itin nuosaikių pažiūrų. Radikalesnių pažiūrų asmenų visuomet būna įvairiose religinėse bendruomenėse, tai nėra išimtis tik musulmonų bendruomenėje. J.K spaudoje išryškėja bendruomenės vertinimas kaip nukrypusios nuo "vidurio kelio", per daug susijusios su religija, todėl negalinčios atsiriboti nuo savo radikalių bendruomenės ir priimti racionalius pasaulietiškus politinius sprendimus.

Vidaus politikoje musulmonai vaizduojami kaip labai svarbus elektoratas, galintis pakeisti valdančiosios partijos situaciją.⁹² Karą Irake kritikuojančio liberaldemokratų kandidato pergalę Brent Yste lėmė musulmonų bendruomenės balsai, kurie neatiteko leiboristams. Britanijos Musulmonų Asociacijos (Muslim Association of Britain) teigimu, musulmonai tikintieji politiniu džihadu ir nepateisinantys vyriausybės politikos Irake nugalėjo rinkimų pagalba.

Visgi 2005 pavasarį išryškėja bendruomenės apatiškumas partijų atžvilgiu. Leiboristai su Toni Bleiru vertinami kaip melagiai bei išdavikai, o konservatoriai su Maiklu Hovardu- ne tik T. Bleiro, bet ir imigracijos priešininkai.⁹³ Musulmonų bendruomenė baiminasi, jog labai nukentės dėl naujo politikos bruožo- imigracijos bei terorizmo siejimo, todėl abi partijas vertina atsargiai. Visgi laikraštyje atstovaujančiame konservatoriškas vertybes jaučiamas didesnis nusivylimas leiboristų lyderiu, kuris veliasi į nelegalų karą.

---

⁹¹ JOHNSTON, Philip, Paul, Stokes, Sally, Pook. "British Muslim are said and angry". *The Daily Telegraph*. 2001, 10, 09. < <http://www.dailytelegraph.co.uk> > [Žiūrėta 2006.04.30]

⁹² SPARROW, Andrew. "Muslim block vote: a turning point in British politics". *The Daily Telegraph*. 2003, 9, 20. < <http://www.dailytelegraph.co.uk> > [Žiūrėta 2006.04.30]

⁹³ "Muslim view on election campaign" *The Daily Telegraph*. 2005, 4, 30. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

Taigi, nors musulmonų bendruomenė politikos kryptį renkasi reaguodama į užsienio įvykius, bendruomenė vaizduojama kaip racionali ir sąmoninga vidaus politikoje, nors ir jaučiasi nusivylusi politinių lyderių sprendimais. Bendruomenės narius labiausiai jaudina religinio ekstremizmo nestabdymas, kuris dažniausiai siejamas su musulmonais, taip vystant islamofobijos reiškinių. Taip pat jaunimo dialogų trūkumas dėl bendrų vertybių, tolerancijos bei pagarbos kitoms kultūroms.

6.2. Jungtinės Karalystės musulmonų bendruomenė, islamiškas ekstremizmas ir terorizmas

Radikalizmas ir teroristiniai išpuoliai britų nacionalinėje spaudoje buvo eskaluojami ir prieš lemtinguosius išpuolius 2001 metais JAV. Tačiau Vakarai nebuvo susidūrę su šia problema tiesiogiai, todėl galėjo tik spekuliuoti įvairiomis versijomis terorizmo bei ekstremizmo tema. Pagrindiniai aspektai, kurie išryškėjo spaudos diskurse vertinti kaip neigiami ar net perdėti kaip pvz. ryšys tarp radikalių organizacijų plitimo pasaulyje bei islamo religijos prigimties. Dažniausiai žiniasklaidoje reikėsi šios temos apie radikalizmą.⁹⁴

- Tarptautiniai įvykiai sukeldavo spekuliacijas apie *radikalių organizacijų egzistavimą J.K.*, tai aiškinant per umos (ummah) sąvoką bei musulmonų lojalumą, kuris kirsdavo nacionalines sienas.
- Kitas aspektas, kuris buvo pabrėžiamas analizuojant ekstremizmą spaudoje–tai musulmonų bendruomenės *pagalba radikalioms organizacijoms*, taip homogenizuojant visą bendruomenę kaip ekstremistinių organizaciją rėmėją.
- Radikalizmas ir tokio pobūdžio organizacijos būdavo siejamos su *imigracija*, kuri lemia sunkias adaptacijos sąlygas, todėl ieškoma atsvaros ir jungiamasi į tokias organizacijas.

9/11 įvykiai, anot E.Pūl, pakeitė pasaulio tvarką, kuri atsispindėjo ir žiniasklaidos diskurse. Dabar Vakarų žiniasklaida galėjo nespekuliuoti esamom ar nesamom grėsmėmis-terorizmas savo baisiausia forma pasireiškė JAV. Po išpuolių žiniasklaida eskalavo ne tik gana radikalius, bet ir mistinius aspektus apie musulmonų bendruomenę.

Iš karto po 9/11 įvykių didžiausias spaudos dėmesys buvo sutelktas į mistinės asmenybės bei “mįslingojo arabo”-Osamos bin Laden⁹⁵ bei Al-Qaeda os vaizdavimą. Manipuliuojant šia demonizuojama mistine persona bei jo veikla Afganistane ir Vakaruose terorizmas buvo siejamas su musulmonų bendruomene, tarsi neigiama ir kriminalinė veikla kiltų iš kultūros ir religijos. Taip remiantis stereotipais bendruomenė netiesiogiai buvo tapatinama su islamistais ir “tironais”.

Bulvarinis laikraštis “The Sun” vienoje iš savo antraščių teigė -“atverk krūtinę ir sutik mirtį dėl Alacho”⁹⁶, areštavus Alžyro pilotą Lotfi Raissi, įtariant jog jis treniravo pagrobėjus. Nors tokios nuostatos vyravo daugiau “geltonojoje” spaudoje, tai lėmė neigiamas nuotaikas visuomenėje - “kitų” sąvoka dažniausiai buvo siejama su musulmonais.

⁹⁴ POOLE, 70-72p.

⁹⁵ POOLE, 4p.

⁹⁶ POOLE, 6p.

Mano nagrinėjamos 45 % The Daily Telegraph publikacijų geriausiai atsispindi radikalizmo bei terorizmo tema, kur po 9/11 bei 2005 liepos mėnesio išpuolių Londone galima būtų išvelgti daugiausiai islamofobijos apraiškų. Visgi temos, kurios iškyla žiniasklaidos diskurse negali būti vertinamos kaip visiškai neigiamo pobūdžio, nors musulmonų bendruomenė yra išskiriama iš visuomenės kaip labiausiai susijusi su ekstremizmo bei terorizmo reiškiniais. Išryškėja tam tikros spaudoje formuojamos temos:

- Remiantis YouGov's tyrimo duomenimis bendruomenė vaizduojama kaip *neapsisprendusi* ką rinktis-savo religinę bendruomenę, tarsi ji būtų atsakinga už atakas, ar likusį pasaulį. Vykdomų apklausų dėl teroristinių išpuolių duomenimis, dauguma musulmonų bendruomenės atstovų smerkia atakas⁹⁷ ir netgi kelia versiją, jog tokios atakos gali pasikartoti J.K, teigdami, jog tokie veiksmai "gadina islamo reputaciją pasaulyje". Tačiau dalis respondentų, kurie vengia atsakyti į klausimus apie teroristinius išpuolius jausdamiesi nepatogiai dėl šių klausimo dviprasmiškumo- yra traktuojami kaip neloyalūs J.K. vertybėms. "The Daily Telegraph" nuomone – musulmonai kurie vengia mistinę Osamos bin Ladenos personą sieti su išpuoliais, yra traktuojami kaip turintys slaptų tikslų ar net pateisinantys atakas.

- The Daily Telegraph diskurse išryškėja tam tikri asmenys, kurie J.K. yra tapatinami su radikalizmu ir pagalba teroristinėms operacijoms pasaulyje. *Omar Bakri Muchamedas*- įvardijamas kaip musulmonų pamokslininkas iš Š.Londono ir islamistinės organizacijos Al-Muhadžirun lyderis teigia, jog J.K. ir JAV šėtoniškas aljansas gali susilaukti teroristinių išpuolių⁹⁸ dėl karo Irake. Savo kalbomis ir pamokslais šis radikalas spaudoje vaizduojamas kaip pasisakantis už musulmonų visuomenės kovą prieš "blogį" iš Vakarų, tačiau J.K. musulmonai nėra raginami kovoti, susilaikant nuo teroristinių išpuolių.

Abu Hamza al-Masri-radikalas ypač dažnai ir neigiamai nušviečiamas žiniasklaidos diskurse, kartu afišuojant akies bei rankos Afganistano kare netekusio radikalo nuotraukas. Karą Irake įvardijantis kaip kryžiaus žygį prieš musulmonus, kaltinamas ryšiais su Al Qaeda bei įvardijamas kaip dvasinis teroristų konsultantas⁹⁹, šis asmuo J.K. vertinamas kaip ypač nepageidaujamas.

Tyrimė išryškėja, jog The Daily Telegraph savo straipsnių antraštėse "Karingas dvasininkas teigia jog pastangos jį deportuoti iš Britanijos yra nelegalios"(2003,4.6 d.) "Su Al Qaeda susijęs imamas prašo laisvės"(2003,11,20d.) musulmonų dvasininkus sieja su radikalais taip diskredituodamas visą musulmonų dvasininkiją bei religiją. Rytų Londono mečetės imamas teigia, "jog gali susidaryti

---

⁹⁷ Anthony, King, "Majority abhors terrorism-but not" sinister" "The Daily Telegraph. 2002,12,06.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

⁹⁸ Anton, La Guardia, "Muslim radicals in Britain issue" holy war" problem" The Daily Telegraph. 2002,8,14.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

⁹⁹ John, Steele, Catriona, Davies, Marcus, Warren, "Hamza the" terrorist consultant" "The Daily Telegraph. 2004,5,28.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

įspūdis, jog teroristai yra slepiami mečetėse¹⁰⁰, o dauguma musulmonų yra pasislėpę teroristai, nors 99 % jų yra taikūs”.

Teroristiniai išpuoliai bei jų sukelta įtampa lėmė netgi svarbių ir gerą reputaciją turinčių musulmoniškų organizacijų veiklos kvestionavimą. Nors Britanijos Musulmonų Taryba (MKB) - yra toji organizacija, kuri pirmoji pasmerkė 2005 m. išpuolius Londone ir vienija daugelį nuosaikių organizacijų- žiniasklaidoje suabejota ir šios organizacijos kilme bei ryšiais. “The Guardian” leidybinės grupės laikraščio “The Observer” duomenimis MKB yra susijusi su radikalia Pakistano partija Jamaat-i-Islam.¹⁰¹ Kaltinimai turint ryšių su partija įkūrusia islamišką valstybę, paremtą Šariato teise-atspindi žiniasklaidos diskursą, konstruojamą remiantis kriminalizmo ir demonizavimo aspektais.

- Žiniasklaidos diskurse išryškėja ir kovos su ekstremizmu bei terorizmo stereotipais tema . Viena iš kovos priemonių- tai tiesioginės teisinės priemonės.¹⁰² Anot The Daily Telegraph nuo 2001 metų rugsėjo iki 2005 pabaigos pagal 2000 m. Terorizmo aktą J.K. buvo sulaikyta 701 asmenys , tačiau dėl tiesioginių teroristinių veiksmų-sprogdinimų, šaudymų, nebuvo nuteistas nei vienas. Ne mažesnis dėmesys yra kreipiamas ir į vykstančius teroristų rėmėjų, užverbuotų asmenų tyrimus.

Visgi pagrindine kovos priemone su terorizmo ir ekstremizmo propaganda tampa dialogo ir konferencijų būdai. Čia reiškiasi įvairios musulmonų bendruomenės- kaip Achmadija (Achmadiyya) musulmonai¹⁰³ , kurie konferencijų metu smerkia visas ekstremizmo formas ir islamą traktuoja tik kaip taikos religiją. Ne mažiau svarbios ir Londono mero Ken Livingstone pastangos, kuris ataką vertina kaip puolimą viso pasaulio atžvilgiu - ¹⁰⁴prieš laisvą ir taikų pasaulį. Multi-etninė, rasinė ir religinė tragedija 2005 m. liepos mėnesį, kuri paveikė daugelį visuomenės bendruomenių suvienijo visas grupes karui prie terorizmą.

“The Guardian” ir “The Observer” taip pat bando mažinti įtampą išpuolius Londone vertindami kaip barbariškos prigimties, nesusijusius nei su religija, nei su rase¹⁰⁵. Tačiau problemos sprendimas yra siejamas su visa visuomene, kadangi tik bendradarbiaujant, nevengiant vykdyti integracines edukacijos, ekonomikos bei žiniasklaidos programas- galima išvengti 2005 m. Londono išpuolių. Tiesa, tokio pobūdžio idėjos “The Guardian” atsispindi daugiau azijiečių žurnalistų rengiamuose straipsniuose, todėl problemos svarba atrodo įdomi tik patiems musulmonams. Raekha Prasad

¹⁰⁰ Jonathan ,Petre, Rebecca, Thomson, “Union flag burnt as extremists cheer bin Laden”. *The Daily Telegraph*. 2004,4,3. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

¹⁰¹ Martin, Bright, “Radical links of UK’s moderate Muslim Group”. *The Observer*. 2005,08,14. < <http://www.observer.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.05.10]

¹⁰² John, Steele, “Fundamentalists still a threat to Britain”. *The Daily Telegraph*. 2005,01,27. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

¹⁰³ Pav, Achar, “Surrey hosts conference for 30 000 muslim”. *The Daily Telegraph*. 2003,07,26. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

¹⁰⁴ Nicole ,Martin, “Bomb us and you bomb the world”. *The Daily Telegraph*. 2005,07,11. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

¹⁰⁵ Sadiq, Khan. “This problem must be faced by us all”. *The Guardian*. 2005.07.14. < <http://www.guardian.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.05.10]

rašanti apie imigracijos problemas("The Guardian",2003.04.16),Sadiq Khan– integraciją (The Guardian",2005.07. 14) bei Shahid Malik- apie išskyrimą("The Observer", 2005.07.24).

Žiniasklaidos diskurse pateikiama teigiamo pobūdžio informacija atsispindi vos keliuose straipsniuose lyginant su stereotipinio, homogenizuojančio ir prieštaringo tipo straipsniais apie musulmonų bendruomenę bei taip patvirtinant stereotipą, jog musulmonai yra radikalių religinių pažiūrų, nevengiantys kraštutinumų.

6.3. Musulmonų bendruomenė ir Jungtinės Karalystės visuomenė

Musulmonų ir ne musulmonų santykiai, vertybiniai skirtumai ir islamo religija bei musulmonų religinės praktikos žiniasklaidoje nagrinėjamos per karo su terorizmu ir radikalizmo prizmę. 9/11 įvykiai lėmė tai, kad spaudos diskurso konstravimas yra neatsiejamas nuo politinių įvykių konteksto, kuris pakoregavo nagrinėjamų temų turinį.

- *Islamo religijos tema* žiniasklaidos diskurse atsispindi per radikalų išpuolių prizmę, tačiau nevengiama remtis ir senais orientalizmo sukurtais prietarais. Neigiama kritika bei islamofobijos apraiškos bendruomenės atžvilgiu sklinda tiek iš katalikų dvasininkų, tiek ir iš Vakarų žiniasklaidos bei valstybės atstovų.

Buvusio J.K arkivyskupo lordo Karei kritika islamui kaip religijai nesiremiančiai modernizacija bei raginimas keistis¹⁰⁶, skamba labai drastiškai esant tokiems sudėtingiems Vakarų, musulmoniškų valstybių bei J.K. musulmonų bendruomenės santykiams.Tačiau musulmonų lyderių kaltinimas nepasmerkus "žudikų -sprogdintojų" po teroristinių išpuolių gali būti vertinimas kaip musulmonų ir terorizmo tapatinimas.

Straipsnių, kurie kritiškai vertintų pačią žiniasklaidą pasirodo retai.Visgi keliose "The Daily Telegraph" publikacijose J.K.žiniasklaida po teroristinių išpuolių buvo įvertinta kaip islamofobijos visuomenėje skatintoja. "Sunday Times"eskaluojantis temas apie piktų musulmonų armijas, "BBC"-Usamos bin Laden o įvardijimas islamo teroristu¹⁰⁷– tik kelios publikacijos, kurios sukėlė prievartos apraiškas musulmonų bendruomenės atžvilgiu.

"The Guardian " antraštės teigiančios jog "religija nėra patraukli, nes žudo"¹⁰⁸- dar kartą ne tik patvirtina islomofobiją kurstančią žiniasklaidą, bet atspindi ir ypač ryškią pasaulietinės ir religinės visuomenės atskirtį. "Labiausiai islamofobiška spaudos asmenybe " išrinkta Polly Toynbee gindama liberalios visuomenės vertybes- žodžio, spaudos laivę, nevengia kritikos ne tik Islamo religijos, bet ir apskritai religijų atžvilgiu. Pasisakanti už religinių mokyklų panaikinimą, silpną

¹⁰⁶ Graham, Tibbetts, "Muslim hit back following ttack by Carey", ". The Daily Telegraph. 2004,03,07.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

¹⁰⁷ Ambrose ,Evans – Pritchard,"British media promotes Islamophobia, says EU", The Daily Telegraph. 2002,05,24.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

¹⁰⁸ Polly ,Toynbee."Religion isn't nice.It kills".The Guardian.2002.09.06.< <http://www.guardian.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.05.10]

galią turinčią religiją ši autorė į žiniasklaidą įnešą aspektų, galinčių supriešinti bendruomenes. Polly Toynbee ragina uždrausti tiek krikščionių, tiek ir musulmonų šventraščius¹⁰⁹ kaip skatinančius smurtą ir prievartą, taip įgydama islamofobiją skatinančios žurnalistės įvaizdį.

- *Musulmonų ir ne musulmonų santykių tema* taip pat vertinama per rasizmo ir islamofobijos prizmę. Štai straipsnio antraštė “Jeigu bus surastas rasinis motyvas, viskas tik prasidės”¹¹⁰ 15 metų brito Kriss Donald mirtį vertina kaip azijiečių grupuočių rasinį susidorojimą, nors policijos teiginiai straipsnyje tai įvardija kaip kriminalinių grupuočių karus. Kriminalinis elementas azijiečių ir musulmonų santykiuose su visuomene taip pat atsispindi žiniasklaidos diskurse, jeigu nerandama rasinio.

Tačiau straipsnių atspindinčių gerus šių bendruomenių santykius yra ne mažiau. Tai katalikų vyskupų bandymas sumažinti įtampą tarp bendruomenių- karą Irake įvardijant ne prieš islamą ar kultūrą, tiek ir kitų religijų atstovų raginimai sutarti “ dėl žmogiškumo”. Ir pačių musulmonų pastangos išlikti visuomenės nariais nepaisant esamos padėties.”The Guardian” tyrimo duomenimis J.K. musulmonai tikisi didesnės integracijos¹¹¹, todėl noriai pasisako už įvairius anglų kalbos testus, kurie padėtų greičiau integruotis, tačiau ne asimiliuotis. Tyrimo duomenimis net 69 % jų jaučiasi atskirti, tačiau segregacija vyksta ne dėl musulmonų nenoro bendradarbiauti, bet dėl britiškosios visuomenės islamofobiškų pažiūrų.

Anot Allan Burford, Koranas yra labai prieštaringa knyga- įtvirtinanti ir taikos, ir karo galimybes, tuo tarpu Martin Green teigia, jog ne mažiau prieštaringa yra ir Biblija¹¹². Visgi sprendžia patys žmonės, kurie tikrai neatstovauja visų musulmonų ar krikščionių. Valdžia bei kitų religinių judėjimų lyderiai teigia, jog visų smerkti už keleto veiksmus negalima, ir jog keli ekstremistai žudę islamo vardu tikrai nesuskaidys visuomenės

Nors musulmonų bendruomenės padėtis J.K. po 2005 m. išpuolių Londone buvo pakankamai sudėtinga, tačiau jie jaučia liūdesį¹¹³, bet ne gėdą ir nori gyventi tik Londone ir J.K. Bjaurėdamiesi sprogdinimais ir žiaurumu, ir kartu “dėvėdami 2 etiketes”-britų ir musulmonų, jie suvokia savo sudėtingą padėtį, tačiau stengiasi padėtį įvertinti protingai ir britų visuomenės nekaltina dėl nesusipratimų-kaip pvz. barzdoto vyro ir bin Laden palyginimas.

- *Edukacijos tema*, anksčiau spaudoje vertinta per religinius skirtumus(islamo pagrindų dėstymas mokymo įstaigose, religinės mokyklos), dabar nėra taip plačiai eskaluojama. Radikalizmo bei

¹⁰⁹ Polly, Toynbee.”We must be free to criticize without being called rasi””. *The Guardian*.2004.08.18.<
<http://www.guardian.co.uk/>> [Žiūrėta 2006.05.10]

¹¹⁰ Elizabeth, Day,”If the police find a racial motive, things are just going to kick off”, *The Daily Telegraph*.
2004,03,21.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/>> [Žiūrėta 2006.04.30]

¹¹¹ Paul ,Kelso, Jeevan, Vasagen, Muslims reject image of separate society”. *The Guardian*.2002.06.17.<
<http://www.guardian.co.uk/>> [Žiūrėta 2006.05.10]

¹¹² Ten pat.

¹¹³ Tom,Leonard,”We are too disgusted, say British Muslim” *The Daily Telegraph*. 2005,07,09.<
<http://www.dailytelegraph.co.uk/>> [Žiūrėta 2006.04.30]

rekrutavimo į ekstremistines organizacijas probleminiai aspektai labiausiai atsispindi ir edukacinės tematikos straipsniuose.

Segregacijos egzistavimas mokyklose yra vertinamas ne tik kaip getoizacijos problema,¹¹⁴ bet kaip geriausia ekstremizmo terpė. Po 2005 m. išpuolių Londone integracijos politika tapo ypač svarbia, suvokus atskirtų ir susvetimėjusių mažumų įtaką, tačiau segregacijos nepaisymas-tai abejojimas multikultūralizmo idėjomis. Spaudos diskurse ryškėja integralumo ir skirtingumo vengimo aspektai.

Edukacija, pritaikyta prie esamos sistemos ir paremta vyriausybės programomis - tai musulmonų ruošimo imamais programa.¹¹⁵ Religinių musulmonų reikmių-imamų finansavimas iš valstybės išdo, remiasi tam tikrais pragmatiškais kontroliavimo tikslais. Iš 3000 J.K. imamų net 1180 yra atvykėliai, todėl baiminantis dėl radikalių dvasininkų įtakos bei jaunimo rekrutavimo į radikalias organizacijas, vykdoma valstybinė imamų ruošimo programa.

Musulmonų bendruomenės ir J.K. visuomenės santykiai spaudoje yra vertinami remiantis sudėtinga politine situacija po teroristinių išpuolių, todėl spaudoje atsispindintis diskursas yra daugiau neigiamo pobūdžio, tačiau prieš teroristinius išpuolius Vakaruose jis taip pat buvo vertinamas prieštarinčiai-per rasizmo, vertybių problemas.

Kadangi musulmonų bendruomenės edukacinė sistema remiasi religija-labai svarbu suvokti, kiek politiniai įvykiai bei žiniasklaidos formuojamas diskursas įtakoja šią sferą- kiek religinių praktikų įgyvendinimas kinta remiantis 9/11 įvykiais, kiek įtakojamas istorinio palikimo.

Diskurso, kurį J.K. žiniasklaida suformavo ir atspindėjo po 9/11 negalima vertinti tik kaip neigiamo ar teigiamo. Tačiau trumpuoju laikotarpiu po teroristinių išpuolių atlikta analizė rodo, jog teroristiniai išpuoliai bei ekstremizmas formavo neigiamą musulmonų bendruomenės įvaizdį, tačiau nevengota akcentuoti ir paramą bei solidarumą šiai bendruomenei spaudos diskurse. Atlikus J.K. žiniasklaidos tyrimą išryškėjo šie aspektai.

Musulmonų bendruomenės vaizdavimas J.K. žiniasklaidoje buvo pateikiamas daugiau neigiamai, tačiau nesistengiant jo per daug demonizuoti. Paprasčiausias bendruomenės skirtumų, išskyrimo ir prietarų mišinys per politinį dalyvavimą, religinių praktikų įgyvendinimus, vertybinius skirtumus, musulmonų ir ne musulmonų santykius lemia prieštaringo įvaizdžio susiformavimą. Paaikškėjo, jog po 2001 m. neigiamas įvaizdis išliko ir transformavosi į musulmonų bendruomenės vertinamą per *terorizmo ir ekstremizmo* aspektus.

Tyrimo metu išryškėjo ir teigiamo pobūdžio multikultūralizmo aspektai, formuojami žiniasklaidos diskurse musulmonų bendruomenės atžvilgiu, kurie pasireiškė kaip atsvara islamofobijos

---

¹¹⁴ Philip ,Johnston, “Segregated schools “breeding extremism””, *The Daily Telegraph*. 2005,09,23.<
<http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

¹¹⁵ Julie, Henry, “Tax payers to fund training courses for muslim clerics”, *The Daily Telegraph*. 2003,12,07.<
<http://www.dailytelegraph.co.uk/> > [Žiūrėta 2006.04.30]

veiksniams. Iki 2001 metų spaudoje buvo ignoruojami teigiamo pobūdžio straipsniai, nesistengiant pagerinti musulmonų padėties J.K. visuomenėje. Tuo tarpu žiniasklaidos diskursas po išpuolių tapo labai dinamiškas. Nors politikoje bendruomenė vaizduojama kaip labai pasidalijusi užsienio įvykių(Irako, Afganistano karas) atžvilgiu, tačiau yra sąmoninga ir racionali pasirinkdama už ką balsuoti bei bandydama eskaluoti sau svarbius- segregacijos, susvetimėjimo klausimus. Įvairios musulmonų bendruomenės rengiamos konferencijos, visuomenės solidarizavimasis su musulmonais po 2005 metų išpuolių, šiuos vertinant kaip išpuolį prieš visą pasaulį, pačių musulmonų pastangos integruotis mokantis anglų kalbos, pasmerkiant teroristinius išpuolius bei nuo jų atsiribojant- tokie teigiamo pobūdžio aspektai vaizduojami J.K. spaudoje.

Musulmonų bendruomenės vaizdavimas J.K. žiniasklaidoje yra labiausiai susijęs su islamofobijos reiškiniu. Šis reiškinys tiek žiniasklaidoje, tiek ir žmonių sąmonėje musulmonų atžvilgiu, pasireiškia per islamo ir musulmonų ignoravimą, išskyrimą, demonizavimą. Tai tarsi tam tikra ksenofobijos religijai ir bendruomenei, kuri yra svetima ir nepažįstama. Islamofobija visuomenėje yra vertinama kaip natūrali ir savaime suprantama. Būtent šis bruožas ir tampa esminiu, kodėl taip puikiai veikia prietarai ir stereotipai musulmonų atžvilgiu..

IŠVADOS

Savo magistro darbe nusprendžiau ištyrinėti koks yra Lietuvos žiniasklaidos turinys po įvykdytų didžiųjų teroristinių išpuolių, kadangi Vakarų Europoje yra kilęs ypač didelis susidomėjimas šios religinės bendruomenės atžvilgiu. Prieš atlikdama Lietuvos žiniasklaidos diskurso tyrimą baiminausi, jog jo atlikimas gali būti kažkiek netikslingas, nes abi šalys yra labai skirtingos savo istoriniu paveldu, demokratijos patirtimi, tačiau šiuo atveju Jungtinės Karalystės atvejį pasirinkau kaip atskaitos tašką pritaikydama tą pačią islamofobijos teoriją ir Lietuvos tyrimo atveju.

Nagrinėti islamofobijos apraiškas Lietuvos žiniasklaidos plotmėje rinkausi dėl pačios temos svarbumo, kadangi šiuo metu ji yra vis dar aktuali pasauliniame kontekste. Pasaulietiškoji Europa prarandanti savo vertybes susiduria su skirtingomis religinėmis bendruomenėmis – musulmonų bendruomenė yra ypač sparčiai auganti bei labai besiskirianti nuo pasaulietiškos Europos. Religingumas, įvairių senųjų tradicijų taikymas gyvenimo situacijose, išskirtiniai moterų apdarai, atrodytų didesnės vyrų teisės politiniame bei visuomeniniame gyvenime, musulmonų bendruomenę išskiria iš vakarietiško gyvenimo būdo. Ši bendruomenė susiduria su įvairiais stereotipais, kurie atkeliauja dar iš orientalizmo laikų.

Kita priežastis dėl kurios pasirinkau nagrinėti musulmonų bendruomenę Lietuvos žiniasklaidos diskurse- tai pirmiausia todėl, kad tokio pobūdžio darbų iki šiol nepasitaikė, o islamofobijos tema tampa vis aktualesne, kadangi pasauliui globalėjant bei mažėjant atstumams, dauguma kultūrinių bei religinių bendruomenių susipina tarpusavyje. Jos yra priverstos gyventi šalia bei sąveikauti, todėl tam yra reikalingas kitos kultūros bei tradicijų supratimas. Lietuvos visuomenė labai dažnai yra vertinama kaip priešiška kitokioms kultūroms bei bendruomenėms, netolerantiška ir netgi ksenofobiška. Žiniasklaidoje bei mokslinėje literatūroje daugiausia nagrinėjama bei diskutuojama antisemitizmo tema, tuo apie musulmonų bendruomenę informacijos yra žymiai mažiau.

Šio tyrimo metu norėta ne tik patvirtinti arba paneigti hipotezę, jog islamofobijos reiškinio nuostatų eskalavimas Lietuvos žiniasklaidoje nepablogėjo po teroristinių išpuolių Vakaruose lyginant su Jungtinės Karalystės atveju, tačiau kartu atskleisti nuostatos apie musulmonų bendruomenę Lietuvos žiniasklaidoje yra įtakojamos globalizacijos procesų bei islamofobijos teorinio pagrindo, ir kiek jos būdingos tik Lietuvai.

Musulmonų bendruomenės įvaizdis Lietuvos žiniasklaidos diskurse yra nagrinėjamas per žiniasklaidoje atsispindinčius islamofobijos aspektus- *atskyrimą, prievartą, prietarus bei diskriminaciją*, tačiau islamofobijos teorija labiau išplėtojama bei papildoma “vidurio kelio” aspektais. Kaip atsvara, o galbūt kaip papildymas darbe yra naudojama žiniasklaidos darbotvarkės konstravimo teorija, kuri remiasi idėja, jog šiuolaikiniame verslo pasaulyje žiniasklaida daugiau

nebėra tik realybės bei tikrųjų žinių atspindėjimo įrankis, ji yra aktyvi dalyvė- konstruojanti žinias bei siekianti gauti naudą sau.

Atlikus tyrimą apie musulmonų bendruomenę Lietuvos žiniasklaidoje galima būtų išskirti šiuos bruožus:

- Visų pirma Lietuvos žiniasklaidoje išryškėja bruožas, kuris gali būti vertinamas tik šiuo konkrečiu atveju- būtent tai, jog apie musulmonų bendruomenę Lietuvos žiniasklaidos diskurse yra labai mažai informacijos. Tai gali būti siejama su situacija, jog Lietuvoje yra *vietiniai totoriai*, kurie save apibrėžia etniniu, o ne religiniu pagrindu, *laikini atvykėliai*, *atsivertėliai*, kurių yra labai jau mažas skaičius bei *už musulmono ištekėjusios moterys*. Tačiau galima daryti išvadas ir dėl kitokios tendencijos, jog Lietuvos žiniasklaida mažai domisi šia tema ir yra jai abejinga, o tai gali atspindėti jog Lietuvos atvejis yra periferinis.

- Išskyrimo principas išryškėja vertinant vietinės ir nevietinės musulmonų bendruomenės vaizdavimą žiniasklaidoje. Senoji totorių grupė vaizduojama kaip esminė ir svarbiausia, gi atvykėliai gali būti siejami su tam tikrais neįprastais atsitikimais. Pavyzdžiui, čečėnų bendruomenė yra vertinama kontroversiškai ir išskiriama bei sulaukianti savo adresu įvairių stereotipų. Nors keletas straipsnių deklaruoja neigiamesnį požiūrį į musulmonų bendruomenę, visgi vietinė musulmonų bendruomenė nėra tapatinama su musulmonais pasaulyje bendrai, todėl ji yra vertinama teigiamai.

- Stereotipų naudojimas vertinant musulmonų bendruomenę Lietuvos žiniasklaidoje yra labai gajus vertinant terorizmo, ekstremizmo problemas, kadangi daug informacijos dar nepasiekia mūsų, o pasauliniai įvykiai yra vertinami globaliniu mastu, nenaudojant savo interpretacijų. Šia tema pateikiama informacija daugiausia išryškėja kaip neigiama, šia tema straipsnių Lietuvos žiniasklaidoje- tiek internetinėje, tiek ir spausdintinėje yra pateikiama daugiausia, tačiau tai nėra autoriniai Lietuvos žurnalistų darbai. Cituojami pasaulio užsienio naujienų agentūrų straipsniai yra daugiausia neigiamo diskurso, tačiau jie ne Lietuvos pozicija. Kadangi dauguma straipsnių apie musulmonų bendruomenę bei terorizmą yra pateikiami iš užsienio naujienų agentūrų, tai patvirtina žiniasklaidos darbotvarkės nustatymo teoriją, jog spauda yra linkusi pateikti bendrąją populiariąją nuomonę.

- Islamofobijos kaip “vidurio kelio” reiškinys pasireiškia vertinant, jog musulmonai yra tikri religijos fanatikai, vardan kurios aukoja meilę, gerus santykius šeimoje ar net gali naudoti smurtą. Tai pat musulmonų bendruomenės vyrai vertinami kaip turintys visišką galią, sprendžiantys moterų likimus, o pastarosios neturinčios savo nuomonės, priverstos taikytis su vyrų valdžia.

- Prievartos bei diskriminacijos reiškiniai nebuvo aptikti Lietuvos nacionalinės žiniasklaidos diskurse vertinant vietinę bendruomenę tačiau naujienų apie šia bendruomenę trūkumas ir vietinių musulmonų asimiliacija, taip pabrėžiant savo kitoniškumą nuo bendruomenės, išryškėjo labiausiai.

Galima teigti, jog pasitvirtina bažnyčios-valstybės teorija, teigianti jog religinis pakantumas atsiranda tuo atveju, jeigu valstybėje veikia tam tikri veiksniai- liberalizmas, vienodas religijų vertinimas, valstybinė religija, kuri kovodama dėl savo teisių gali padėti ir religinių mažumų bendruomenėms. O religinis pakantumas lemia teigiamo diskurso konstravimą žiniasklaidoje. Tačiau tikėtina, jog dėl ypač mažo informacijos kiekio, kuris yra pateikiamas musulmonų bendruomenės atžvilgiu, ir gali susidaryti įspūdis, jog yra formuojamas ypač teigiamas įvaizdis.

Jungtinės Karalystės žiniasklaida pateikia labai didelį straipsnių apie musulmonų bendruomenę kiekį, o 2001-2005 metų spaudos diskurse pasitvirtino šie teorijoje išsikelti islamofobijos aspektai:

- *Prietarai ir mitai*, musulmonų bendruomenę vertinantys kaip monolitišką- atspindi religijos bei terorizmo tapatinime ir anti-vakarietišku nusiteikusio musulmonų jaunimo iškilime. Vieno musulmono atliktas veiksmas yra siejamas su visa pasaulio bendruomene, neišskiriant ir Jungtinės Karalystės.
- *Išskyrimas* yra akcentuojamas teigiant, jog islamo kultūra iš esmės skiriasi nuo J.K. visuomenės musulmonų bendruomenė vaizduojama kaip susvetimėjusi bei skatinanti segregaciją- per edukacijos sistemą ar kitokią aprangą.
- J.K. žiniasklaidos diskurse taip pat išryškėja *prievarta*, pasižyminti tiek žodine, tiek fizine, tiek ir turto naikavimo forma, kuri gali būti tik kurstoma žiniasklaidoje. Grasinantys elektroniniai laišakai, daužomi mečečių langai bei įžeidinėjimai tampa realybe J.K. visuomenėje.
- *Diskriminacijos kaip islamofobijos aspektas* žiniasklaidos diskurse reiškiasi kaip baimė yra sumišusi su rasistiniu priešišku imigracijai, kadangi musulmonų bendruomenė yra didelė bei gausėjanti. Po 9/11 įvykių imigracinės politikos ribojimas yra pateisinamas per terorizmo pavojaus J.K. visuomenei prizmę.

Apibendrinant galima teigti, kad informacija Lietuvos žiniasklaidos diskurse pateikiama 2001-2009 metais apie musulmonų bendruomenes gyvenančias pasaulyje bei Europos Sąjungoje yra daugiau teigiamo atspalvio, o pateikiama neigiamo atspalvio informacija tai užsienio naujienų agentūrų atspindys. Kadangi dauguma informacijos apie musulmonų bendruomenes yra gaunama iš užsienio naujienų agentūrų, tai nėra autorinė žiniasklaida, o daugiau interpretacijos arba vertimai iš kitų kalbų. J.K. žiniasklaidoje išryškėjo daug gilesni bei rimtesni islamofobijos bruožai, kaip orientalizmo tradicijos tęsa. Tačiau įvaizdis žiniasklaidoje nebuvo vien tik neigiamas, o teroristiniai išpuoliai bendro diskurso ypač neįtakoję.

The phenomenon of Islamophobia in mass media : cases of the United Kingdom and Lithuania

Ieva Juodvalkytė

Summary

The **aim** of the paper “The phenomenon of Islamophobia in mass media: cases of the United Kingdom and Lithuania” is to reveal the image of Muslim community and the aspects of islamophobia in the national press of Lithuania. This research is the continues work of my bachelor work about the image of Muslim community in the U.K. press after terrorists attacks in West. It is important to state that it is quite complicated to compare these two countries, because of their different history of the democracy, the size of Muslim communities, geography. The reason why it was decided to choose Lithuanian press discourse, because it is very important for Muslim community itself, and because it will be the first work regarding the research about the image of this community in Lithuanian press.

The principles of the islamophobia in Lithuanian press influencing the image of Muslim community comparing them to one in U.K. media discourse is the **object** of the paper.

In my paper it will be crucially important to answer the following questions: 1) how the principles of islamophobia about the Muslim community could be compared to the principles in the U.K. press 2) how much the attitude towards the community of Muslims are based on global press and how much the Lithuanian model is typical. The confirmation or denial of **hypothesis of the paper** –that the image of Muslim community based on islamophobia aspects did not became more negative after terrorists attacks comparing it to one in U.K. press.

The paper is based on very important theoretical background, through which empirical research could be achieved. The Islamophobia theory , described as new orientalism- the phobia of Islam and its followers. The Islamophobia in some aspect is very much related with racism, but the phobia is mostly based not on the race, but on the religion . Some scientists tend to call the Islamophobia as the attacker of all Islam religion and on its followers too, comparing them to extremists or even terrorists.

The Islamophobia occurrence is systematic and based on 4 different aspects, which I am going to analyze in the British media discourse : 1) *The exclusion* from work, politicks or from society, because of difference; 2) *The prejudice and stereotypes* occurring in the media, society, because the religion and Muslim community is seen as monolithic and the works of one person are analyzed globally; 3) Violence, which is occurring in different forms(verbal abuse, physical assaults), because of fear laying in different myths; 4) The discrimination aspect appearing in social, economic and political sphere, but mostly seen as the fear of immigration, because of terrorism and extremism.

Also my paper will be based on media agenda setting theory, that the image of Muslim community

itself is positive, but as the mass media wants to have as much readers as possible, she is trying to state some aspects in more dramatic way.

In order to answer the main question and hypothesis paper is divided into three parts: 1) in the first part main concepts are defined and theoretical background presented- consisting of orientalism as primary islamophobia theory, Islamophobia aspects, media agenda setting theory and also church-state theory.

2) In the second part of my work which is the main for my research I am analyzing the image of Muslim community and the aspects of the islamophobia in the Lithuanian press during the period 2001-2005 and 2007-2009. This is performed using some basic themes: a) The community and foreign and internal affairs; b) The community and the aspects of terrorism and extremism; c) Muslim community in Lithuania and abroad- the religious practices and the relationships between residents and community.

3) The third part, which is analyzing the image of Muslim community transformation during the period 2001-2005 in the U.K. press. Before 2001 year made researches discerned that the image of the whole community was more negative, and positive aspects were not so significantly presented in the media discourse. The media discourse after 2001 9/11 appeared as more dynamic and- "The Daily Telegraph" and "The Guardian" discourse presented not only the negative image of Muslim community during this period, but also some positive aspects.

After performing the research in Lithuanian press discourse, it could be stated that:

In Lithuanian media appeared feature, which could be identified as unique- in Lithuanian press discourse appeared not so much information regarding Muslim community. The reason could be that Lithuanian Muslim community is very small, which is not always stating itself as muslims. The reason also could be that for Lithuanian press this theme is not important and there is a vacuum in media regarding this case.

Stereotypes and prejudices in Lithuanian media is enough common evaluating terrorism, extremism problems, because media is using global news articles which are stating such a content. This type of information is mostly negative, in Lithuanian discourse there are mostly those type of articles, but they are not primary works of Lithuanian journalists. Articles of world news agencies are mostly negative, but it is not the position of Lithuania. This also confirms media agenda setting theory, because the media is stating the main global popular opinion.

The exclusion principle mostly appears while analyzing local and not local Muslim community representation. Old tartar group is presented as the most important, although the comers could be associated with stereotypes and prejudices. Although several articles presents negative attitude to Muslim community, locals are not associated with Muslims, for this reason it is considered as positive one.

The aspect of islamophobia as “middle way” appears evaluating, that Muslims are real fanatics of religion, who can contribute love, family relationships and even could use violence. Muslim Community men are considered as having whole power to decide and women are considered as having no opinion.

Violence and discrimination aspects are not appearing in Lithuanian media discourse regarding local community, but there is also a lack of news about this community, local Muslims assimilation appeared in the media. It is possible to state that church-state theory could be confirmed, but also it could be that it is so few information about community, that is why we think that positive image appears.

Regarding the British press could be stated that the negative image of Muslim community was before the 9/11 events, only after terrorists attacks the presentation was mostly related with aspects of terrorism and extremism. On the other side, in the British national media appeared positive aspects towards Muslim community- their rationality in the political activity, activism in the integration projects- conferences related with presentation of their faith values and solidarity with the whole society after terrorists attacks.

To conclude it could be stated that Lithuanian media discourse in 2001-2009 about Muslim communities in the EU and in the world are mostly positive, negative one is presented from foreign media news agencies. Because the information is mostly from this source, that is not primary information, only translations or interpretations. Regarding the U.K. case, although the media discourse appeared as dynamic, the negative image towards Muslim was more frequently presented. The Islamophobia theories statements were confirmed in the U.K. case.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SARAŠAS

1. ACHTAR, Pav, "Surrey hosts conference for 30 000 muslim". *The Daily Telegraph*. 2003,07,26.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.04.30].
2. *Agendasettingtheory*.Universityoftwente.[žiūrėta2010,05.04].<<http://www.tcw.utwente.nl/>
3. BERŽIŪNAS, Valentinas. *Minaretai suskaldė Europą*. Respublika, 2009, 12, 05.
4. BIELSKIS, Audrius. *Visuotinė terorizmo grėsmė dar vienas Amerikos neokonservatorių mitas?* Politologija, nr. 4(40), 2005, 88-98p.
5. BRIGHT, Martin, "Radical links of UK`s moderate Muslim Group". *The Observer*. 2005, 08, 14. < <http://www.observer.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.05.10].
6. *Danija neišsivaduoja iš riaušinių gniaužtų*. Lietuvos Rytas, 2008, 02, 19.
7. *Danijoje – žiniasklaidos iššūkis musulmonams*. Lietuvos Rytas, 2008.
8. *Danijos musulmonai-prašome tik pagarbos*. <www.bernardinai.lt> 2008, 02, 20.
9. DAY, Elizabeth, "If the police find a racial motive, things are just going to kick off", *The Daily Telegraph*. 2004, 03, 21. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.04.30].
10. DIJK, Teuna van. *Critical discourse analysis*. 1998. [žiūrėta 2010, 05, 06d.]. <<http://www.hum.uva.nl/~teun./cda.htm>>
11. DRUNGA, Mykolas. *Musulmonai, žydai, europiečiai*. www.bernardinai.lt 2008, 06, 29.
12. DUBONIKAS, Gediminas. Ar ES gali tapti musulmoniška? [žiūrėta 2010, 05, 02] <www.bernardinai.lt> 2008, 04, 02.
13. EVANS– Pritchard, Ambrose, "British media promotes Islamophobia, says EU", *The Daily Telegraph*. 2002, 05, 24. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.04.30].
14. FETZER, Joel S., SOPER, J. Christopher. *The Roots of Public Attitudes Toward State Accommodation of European Muslims`Religious Practices Before and After September 11.* // *Journal for the Scientific Study Of Religion*, 00218294, June 2003, Vol.42, Issue 2.
15. FETZER, Joel S.; J. Christopher Soper. *Muslims and the State in Britain, France, and Germany*. Cambridge University Press, 2005.
16. GERBUTAVIČIUS, Ramūnas. *Koranas pirmą kartą prabilo lietuviškai*. Lietuvos Rytas. 2008, 08, 2.
17. *Ginčai dėl Čėčėnijos referendumo*. *Atgimimas*, 2003, 03, 21-27 Nr. 11.
18. GOTTSCHALK, Peter; GREENBERG, Gabriel. *Islamophobia-making muslims the enemy*. Plymouth, 2008.
19. GUDAVIČIŪTĖ, Dalia. *Čėčėnų laikrodžiai Lietuvos laiko dar nerodo*. Lietuvos rytas, 2005, 10, 08, nr. 234.
20. HALLIDAY, Fred. *West encountering Islam: Islamophobia reconsidered. Islam encountering globalization*. Routledge Curzon, 2002. 14-23 p.
21. HENRY, Julie, "Tax payers to fund training courses for muslim clerics", *The Daily Telegraph*. 2003, 12, 07. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.04.30].
22. IVANOVAS, Bemanas. *Turkija, Europos Sąjunga ir europinės tapatybės klausimas*. "Atgimimas", 2004, 10, 22-28, Nr. 38(815).
23. JOHNSTON, Philip, Paul, Stokes, Sally, Pook, "British Muslim are said and angry". *The Daily Telegraph*. 2001, 10, 09. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> [Žiūrėta 2006.04.30].
24. JOHNSTON, Philip, "Segregated schools "breeding extremism"", *The Daily Telegraph*. 2005, 09, 23. < <http://www.dailytelegraph.co.uk/> [Žiūrėta 2006.04.30].
25. KELSO, Paul, Jeevan Vasagen. "Muslims reject image of separate society". *The Guardian*. 2002. 06. 17. < <http://www.guardian.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.05.10].
26. KHAN, Yasmien. *Ar dera Islamas ir humoras?* [žiūrėta 201.05.03], 2007, 11, 21. www.bernardinai.lt
27. KHAN, Zafar, *Muslim presence in Europe: The British dimension- identity, integration and community activism*. *Current Sociology*, Vol.48, No. 4.

28. KHAN,Sadiq, "This problem must be faced by us all". *The Guardian*.2005.07.14.<
<http://www.guardian.co.uk/>>[Žiūrėta 2006.05.10].
29. KING,Anthony, "Majority abhors terrorism-but not"sinister" "*The Daily Telegraph*.
2002,12,06.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> [Žiūrėta 2006.04.30].
30. KING,Anthony, "Most UK muslim oppose war."*The Daily Telegraph*. 2002,12,07.
<http://www.dailytelegraph.co.uk/>[Žiūrėta 2006.04.30].
31. *Kovos prieš terorizmą receptas-reikia perauklėti smogikus?*Lietuvos Rytas,2008,12,1.
32. KUNSKAITĖ,Milda.Nuodėmė dvelkia svajone, svajonė nuodėmė.Respublika,2008,01,26.
33. LA GURDIA,Anton, "Muslim radicals in Britain issue"holly war" problem" *The Daily
Telegraph*. 2002,8,14.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> [Žiūrėta 2006.04.30].
34. LEACH,Robert. *Political Ideology in Britain*. York,Palgrave,2002.
35. LEONARD, Tom, "We are too disgusted, say British Muslim" *The Daily Telegraph*.
2005,07,09.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.04.30].
36. *Minaretų draudimas sukėlė aistras*.Respublika,2009,12,02.
37. *Muslim view on election compaign*. *The Daily Telegraph*. 2005,4,30.
<http://www.dailytelegraph.co.uk/>[Žiūrėta 2006.04.30].
38. *Musulmoniškas galvosūkis Vakarų pasauliui*.Respublika,2008,03,05.
39. *Musulmonų religinės šventės palydovas-krūvinos tragedijos*. *Lietuvos rytas*, 2004, 02, 02,
Nr.26.
40. *Newsweek: islamas keičia veida?* www.bernardinai.lt2008,06,18.
41. *Ortodoksų vyskūpas Ilarionas:Ne islamas, bet krikščionybės silpnėjimas yra grėsmė
Europai*. [žiūrėta 2010,05,02],2009,04,15. www.bernardinai.lt
42. PETRE, Jonathan , Rebecca Thomson, "Union flag burnt as extremists cheer bin Laden".
The Daily Telegraph. 2004,4,3.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.04.30].
43. PICK, Lucy K.;SAID,Edward.*Orientalism and the Middle Ages*.University of
Chicago,2003.
44. POOLE,Elizabeth.*Reporting Islam.Media Representations of British muslims*.
London:I.B.Tauris Publishers, 2002.
45. RAČIUS, Egdūnas. *Islam in Lithuania Changing patterns of religious and social life of
Lithuanian muslims*.Journal of Muslim Minority Affairs Apr 2002, Vol. 22, Issue 1.
46. RAČIUS,Egdūnas.*Lietuvosmusulmonai-
preliminaritipologizacija*<www.bernardinai.lt,>2004, 12, 09.
47. REPEČKAITĖ, Daiva.*Pavojus šventam sekuliarizmui*. Atgimimas,2007,07,27.Nr.30.
48. REPEČKAITĖ, Daiva.*Terorizmo žemėlapyje- "Karibų piratai"*. Atgimimas,2007,01,15-21.
49. Runnymede Trust." *Islamophobia : a challenge for us all.*"<
<<http://www.runnymedetrust.org> >[Žiūrėta 2006.05.10]
50. Runnymede Trust.*Islamophobia:a challenge for us all*. [žiūrėta 2010,04,15]
<<http://www.runnymedetrust.org/publications/pdfs/islamophobia.pdf>>
51. SABALIAUSKAITĖ,Kristina. *Fanatikai šventojo karo dalimi laiko net santuokos
įžadus*.Lietuvos Rytas,2007,10.
52. SAVIČIŪNAITĖ,Vida. *Prie Kauno mečetės- maldos keturiomis kalbomis*. *Lietuvos rytas*,
2003, 07, 05.
53. SHERIDON,Lorraine, P.; MAJOR,Raphael Gillet.*World Events and Discrimination*.Asian
Journal of Social Psychology,2005.
54. SKARDŽIŪTĖ ,Renata.*Alternatyva:islamistai ar kariškiai*.Atgimimas.2007,07,27,Nr.30.
55. SPARROW,Andrew, "Mulim block vote: a turning point in British politcs". *The Daily
Telegraph*. 2003,9,20.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/>[Žiūrėta 2006.04.30].
56. STEELE,John, "Fundamentalists still a threat to Britain". *The Daily Telegraph*.
2005,01,27.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.04.30].
57. STEELE,John, Catriona, Davies, Marcus, Warren, "Hamza the" terrorist consultant"
"*The Daily Telegraph*. 2004,5,28.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/>[Žiūrėta 2006.04.30].

58. Šveicarijos musulmonai mečetėse surengė atvirų durų dieną.[žiūrėta 2010.05.03],2009,11,08. www.bernardinai.lt
59. Tautinės mažumos < http://www.tmid.lt/index.php?page_id=223>
60. TELEŠIENĖ,Audronė. *Kritiškosios diskurso analizės metodologinio principo taikymas sociologiniuose tyrimuose*. Filosofija.Sociologija,Nr.2, 2005,1-6p.
61. *Teroristai tesi pažadus smurtauti*.Lietuvos Rytas,2008,08,05.
62. TIBBETS,Graham, “Muslim hit back following tttack by Carey”, ”. *The Daily Telegraph*. 2004,03,07.< <http://www.dailytelegraph.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.04.30].
63. TOYNBEE,Polly, ”We must be free to criticize without being called rasiit””.*The Guardian*.2004.08.18.< <http://www.guardian.co.uk/> >[Žiūrėta 2006.05.10].
64. TOYNBEE,Polly,”*Religion isn’t nice.It kills*”.*The Guardian*.2002.09.06.< <http://www.guardian.co.uk/>>[Žiūrėta 2006.05.10].
65. VALATKA,Rimvydas.*Po komunistų ir nacių- islamistai*.Lietuvos rytas, 2005,07,25 d.
66. VENCKUTĖ,Jolanta.*Kalėdų verpetas jau įtraukė ir Turkijos musulmonus*.Lietuvos Rytas.2009,12,24.
67. *Vilniaus totorių netenkina pasiūlymai dėl mečetės*.Lietuvos rytas, 2005,08,11.
68. VILUCKAS,Tomas.*Musulmonai gresia Lietuvai*. [žiūrėta 2010,05,01d.]www.bernardinai.lt ,2007,10,10.
69. *Vis daugiau lietuvių nenorėtų gyventi šalia musulmonų*. Lietuvos Rytas,2007,03,02.
70. WERBNER, Pnina.*Islamophobia:Incitement to religious hatred-legislating for a new fear?* Anthropology today,Feb, 2005.Vol 21, Issue 5.
71. ŽILINSKAITĖ, Jurgita.*Gazos ruože- daugybę veidų turintis neįveikiamas priešas*.Lietuvos Rytas,2009,01,10.
72. ŽILINSKAITĖ,Jurgita.*Studentė iš Lietuvos nepasiduoda Sirijos valdžios kurstomai baimei*.Lietuvos Rytas,2008,08,23.